



SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

PL. ÚS 10/2016-53

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 10. októbra 2018 v pléne zloženom z predsedníčky Ivetty Macejkovej a zo sudcov Jany Baricovej, Petra Brňáka, Miroslava Duriša, Ľudmily Gajdošíkovej, Milana Ľalíka, Sergeja Kohuta, Jany Laššákovej, Mojmíra Mamojku, Lajosa Mészároša, Marianny Mochnáčovej (sudkyňa spravodajkyňa) a Ladislava Orosza vo veci návrhu Okresného súdu Košice I, Štúrova 29, Košice, zastúpeného sudkyňou [REDACTED], na začatie konania o súlade § 446 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov s čl. 12 ods. 1 a čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky takto

r o z h o d o l :

Ustanovenie § 446 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov n i e j e v súlade s čl. 12 ods. 1 a čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

O d ô v o d n e n i e :

I.

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bol 25. júla 2016 doručený návrh Okresného súdu Košice I (ďalej len „navrhovateľ“ alebo „okresný súd“) na začatie konania o súlade § 446 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“) s čl. 12 ods. 1 a čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“).

2. Predmetom súdneho konania, v súvislosti s ktorým doručil okresný súd svoj návrh ústavnému súdu, bol návrh [REDAKOVANÉ] (ďalej len „žalobca“), na zaplatenie žalovanej peňažnej sumy z titulu náhrady za stratu na zárobku počas práceneschopnosti a z titulu náhrady nákladov právneho zastúpenia, ktoré vznikli pri uplatnení nároku v trestnom konaní. Žalobcovi mala uvedená škoda vzniknúť v dôsledku dopravnej nehody, ktorá sa stala 26. februára 2006 a pre ktorú bol v období od 26. februára 2006 do 14. marca 2006 a od 20. marca 2006 do 18. apríla 2006 uznaný za práceneschopného, následkom čoho mu mala vzniknúť strata na zárobku v sume 89 130 Sk. Keďže Sociálna poisťovňa mu vyplatila sumu 12 156 Sk ako nemocenské dávky a vedľajší účastník na strane žalovaného ([REDAKOVANÉ]) sumu 11 285 Sk, žalobca si v súdnom konaní uplatnil zvyšnú časť náhrady straty na zárobku.

3. Po zhrnutí stanoviska vedľajšieho účastníka na strane žalovaného, uvedení odôvodnenia žalobcovho návrhu na prerušenie konania a ďalších skutkových okolností zistených okresným súdom z vykonaného dokazovania okresný súd v relevantnej časti svojho návrhu na začatie konania uvádza:

«Základnými predpokladmi pre vznik všeobecnej zodpovednosti za škodu v zmysle cit. ustanovenia § 420 Občianskeho zákonníka sú: 1. protiprávny úkon, 2. vznik škody, 3. príčinná súvislosť medzi protiprávnym úkonom a vznikom škody a 4. zavinenie.

V danom prípade nie je sporné a ani odporca či vedľajší účastník na jeho strane nespochybňujú, že škoda na zdraví navrhovateľa bola vyvolaná osobitnou povahou prevádzky dopravného prostriedku - motorového vozidla, ktorého prevádzkovateľom v čase dopravnej nehody bol odporca. Zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkou dopravných prostriedkov upravuje ust. § 427 Občianskeho zákonníka. Zodpovednosť podľa tohto

zákonného ustanovenia je založená na princípe objektívnej zodpovednosti; pre jej vznik teda postačuje splnenie prvých troch predpokladov. Zavinenie sa nevyžaduje.

Pre záver súdu o splnení predpokladov pre vznik zodpovednosti odporcu za vznik škody je určujúcim právoplatný odsudzujúci trestný rozsudok Okresného súdu Nitra č. k. 1 T/57/2006-86 zo dňa 20. 11. 2006, ktorým bol zamestnanec odporcu ██████████ uznaný vinným zo spáchania prečinu ublíženia na zdraví navrhovateľa podľa § 158 Tr. zákona. Výrokom citovaného trestného rozsudku o vine je súd v občianskoprávnom konaní v zmysle ust. § 135 ods. 1 O. s. p. viazaný. Protiprávny úkon odporcu spočíval v porušení dôležitých povinností uložených mu zákonom o premávke na pozemných komunikáciách.

V konaní taktiež nie je sporné, že odporca mal v čase spôsobenia nehody uzavretú zmluvu o poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla s vedľajším účastníkom na strane odporcu. Vychádzajúc z dikcie ust. § 427 Občianskeho zákonníka teda platí, že poistený odporca nesie objektívnu zodpovednosť za škodu, ktorá vznikla prevádzkou jeho motorového vozidla navrhovateľovi a odporca ako poistený má podľa ust. § 4 ods.2 zákona č.381/2001 Z. z. z poistenia zodpovednosti právo, aby vedľajší účastník ako jeho poisťovateľ, za neho nahradil poškodenému uplatnené a preukázané nároky na náhradu škody na zdraví.

V konaní taktiež nebolo sporné, že navrhovateľovi vznikla v príčinnej súvislosti s protiprávnym úkonom odporcu škoda na jeho zdraví.

Podľa ust. § 442 ods. 1 Občianskeho zákonníka, uhrádza sa skutočná škoda a to, čo poškodenému ušlo (ušlý zisk).

Škoda ako kategória občianskeho práva sa chápe ako ujma, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného a je objektívne vyjadriteľná peniazmi. Skutočnou škodou sa rozumie ujma spočívajúca v zmenšení majetkového stavu poškodeného. Škoda môže byť spôsobená na veciach, ale aj na iných majetkových právach poškodeného, alebo môže predstavovať ujmu, ktorú poškodený utrpel na zdraví, resp. na živote. Ušlý zisk predstavuje to, čo poškodenému ušlo v dôsledku spôsobenia škody; inak povedané, v dôsledku spôsobenia škody nedošlo k zväčšeniu (rozmnoženiu) majetku, hoci sa to pri predpokladanej činnosti poškodeného dalo očakávať.

Pri škode na zdraví Občiansky zákonník okrem jednorazového odškodnenia bolesti a sťaženia spoločenského uplatnenia (§ 444) priznáva poškodenému aj právo na náhradu straty na zárobku a to jednak za obdobie počas trvania práceneschopnosti (§ 446) a jednak po skončení práceneschopnosti (§ 447).

V danom prípade sa navrhovateľ domáha náhrady za stratu na zárobku počas práceneschopnosti.

Vzhľadom na čas vzniku nároku navrhovateľa sa na jeho právne posúdenie vzťahuje ust. § 445 a § 446 Občianskeho zákonníka, v znení zákona č. 404/2004 Z. z., účinného od 1. 8. 2004.

Podľa ust. § 445 Občianskeho zákonníka, strata na zárobku, ku ktorej došlo pri škode na zdraví, uhradzuje sa peňažným dôchodkom; pritom sa vychádza z priemerného zárobku poškodeného, ktorý pred poškodením dosahoval.

Podľa ust. § 446 Občianskeho zákonníka, v znení zákona č. 404/2004 Z. z., účinného od 1. 8. 2004, náhrada za stratu na zárobku počas pracovnej neschopnosti poškodeného sa posúdi a suma tejto náhrady sa určí rovnako ako úrazový príplatok podľa všeobecných predpisov o sociálnom poistení.

Podľa ust. § 85 zák. č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, zamestnanec zamestnávateľa podľa § 16, ktorý v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania bol uznaný za dočasne práceneschopného, má nárok na úrazový príplatok od prvého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti, ak má nárok na náhradu príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti podľa osobitného predpisu alebo nárok na výplatu nemocenského z nemocenského poistenia.

Podľa ust. § 86 citovaného zákona, úrazový príplatok sa poskytuje za dni.

Podľa ust. § 87 citovaného zákona, suma úrazového príplatku je

a) 55 % denného vymeriavacieho základu určeného podľa § 84 od prvého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti vzniknutej v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania do tretieho dňa tejto dočasnej pracovnej neschopnosti,

b) 25 % denného vymeriavacieho základu určeného podľa § 84 od štvrtého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti vzniknutej v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania.

Doposiaľ vykonaným dokazovaním je preukázané a ani medzi účastníkmi nie je sporné, že navrhovateľ bol v čase, kedy utrpel ujmu na zdraví, zamestnaný v spoločnosti [REDAKOVANÉ], so sídlom v [REDAKOVANÉ], kde pracoval na základe pracovnej zmluvy od 9. 9. 2005. Jeho priemerný čistý mesačný príjem pred práceneschopnosťou bol vo výške 61.861,- Sk. V dôsledku ujmy na zdraví bol práceneschopný po dobu 47 dní; od 26. 2. 2006 do 14. 3. 2006 a od 20. 3. 2006 do 18. 4. 2006.

Za obdobie, do ktorého spadá jeho pracovná neschopnosť, navrhovateľ dosiahol čistý príjem 55.903,- Sk za mesiac február 2006, 16.183,- Sk za mesiac marec 2006 a 24.367,- Sk za mesiac apríl 2006.

Sociálna poisťovňa vyplatila navrhovateľovi nemocenské dávky vo výške 12.156,- Sk.

Vedľajší účastník na strane odporcu navrhovateľovi priznal a vyplatil poistné plnenie vo výške 11.285,- Sk. Vedľajší účastník pri výpočte vychádzal z postupu určeného ustanovením § 446 Občianskeho zákonníka, v znení zákona č.404/2004 Z. z., účinného od 1. 8. 2004, podľa ktorého sa náhrada za stratu na zárobku počas pracovnej neschopnosti poškodeného posúdi rovnako ako úrazový príplatok podľa všeobecných predpisov o sociálnom poistení. Za obdobie 17 dní práceneschopnosti od 26. 2. 2006 do 14. 3. 2006, za prvé tri dni priznal 55 % a za zvyšných 14 dní 25 % z vymeriavacieho základu, celkovo sumu 4.289,- Sk a za obdobie 30 dní práceneschopnosti od 20. 3. 2006 do 18. 4. 2006, za prvé tri dni priznal 55 % a za zvyšných 27 dní 25 % z vymeriavacieho základu, celkovo sumu 6.996,-Sk.

Zhrnúc vyššie uvedené, navrhovateľ za obdobie od februára do apríla 2006 dostal úhrnom sumu 119.894 Sk (mzda, nemocenské dávky, poistné plnenie).

Podľa ust. § 446 Občianskeho zákonníka, v znení účinnom do 31. 7. 2004, náhrada za stratu na zárobku počas pracovnej neschopnosti poškodeného je rozdiel medzi jeho priemerným zárobkom pred poškodením a nemocenským.

Ako to vyplýva z vyššie citovaného zákonného ustanovenia, podľa právnej úpravy náhrady za stratu na zárobku, účinnej do 31. 7. 2004, náhrada za stratu na zárobku predstavovala rozdiel medzi priemerným zárobkom pred poškodením a nemocenským. Podľa pôvodnej právnej úpravy, vychádzajúc z priemerného mesačného zárobku, ktorý navrhovateľ dosahoval pred práceneschopnosťou je teda zrejmé, že navrhovateľ mohol za

dané obdobie dosiahnuť príjem spolu vo výške 185.583 Sk. Keďže za dané obdobie od februára do apríla 2006 dostal úhrnom len sumu 119.894 Sk (mzda, nemocenské dávky, poisťné plnenie), navrhovateľovi na príjme, ktorý mohol dosiahnuť, ušlo 65.689 Sk (suma, uplatnená žalobou).

Ak by súd pri rozhodovaní o uplatnenom nároku navrhovateľa vychádzal zo súčasnej právnej úpravy náhrady za stratu na zárobku (§ 446 Občianskeho zákonníka, v znení účinnom od 1. 8. 2004), návrh by mal zamietnuť, pretože navrhovateľovi vedľajší účastník na strane odporcu už zaplatil náhradu, ktorá zodpovedá úrazovému príplatku podľa všeobecných predpisov o sociálnom poistení, vo výške 11.285,- Sk.

Súd sa však v plnom rozsahu stotožňuje s argumentáciou navrhovateľa, že súčasná právna úprava, priznávajúca náhradu za stratu na zárobku, predstavuje redukované odškodnenie, ktoré popiera princíp náhrady skutočnej majetkovej ujmy poškodeného. Spravodlivému usporiadaniu záväzkových vzťahov vzniknutých zo spôsobenej škody, môže zodpovedať len také usporiadanie vzťahov medzi poškodeným a tým, kto škodu spôsobil, pri ktorom dochádza k úplnému odstráneniu ujmy, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného. Takémuto spravodlivému usporiadaniu vzťahov zodpovedal princíp náhrady straty na zárobku v zmysle pôvodnej právnej úpravy, podľa ktorej sa poskytlo odškodnenie v rozsahu rozdielu medzi priemerným zárobkom poškodeného pred poškodením a nemocenskými dávkami počas práceneschopnosti. Súd je toho názoru, že škoda, ktorá navrhovateľovi v danom prípade vznikla, svojim charakterom zodpovedá pojmu ušlý zisk (§ 442 Občianskeho zákonníka). Ušlý zisk sa totiž neprejavuje zmenšením majetku poškodeného (úbytkom jeho aktív) tak, ako je to pri skutočnej škode (na veci), ale sa prejavuje stratou očakávaného prísunu aktív. Je nesporné, že pri pravidelnom behu vecí, t. j. pri riadnom výkone pracovnej činnosti v pracovnom pomere, nebyť škodnej udalosti spôsobenej odporcom, mohol navrhovateľ reálne (nielen hypoteticky) očakávať a dosiahnuť rozmnoženie svojho majetku (o mzdu, resp. iný príjem), ku ktorému nedošlo práve v dôsledku protiprávneho konania škodcu (škodnej udalosti). Z právnej teórie ako aj ustálenej súdnej judikatúry však vyplýva, že strata na zárobku predstavuje zvláštnu kategóriu škody na zdraví, ktorú podľa hmotného práva nie je možné podriaďiť pod pojmy skutočnej škody alebo ušlého zisku podľa ust. § 442 Občianskeho zákonníka.

Súd je presvedčený o tom, že súčasná právna úprava náhrady za stratu na zárobku za dobu pracovnej neschopnosti podľa ust. § 446 Občianskeho zákonníka, je v rozpore s Ústavou SR a to konkrétne s článkom 20 ods. 1 v spojení s článkom 12 ods. 1.

Podľa čl. 12 ods. 1 Ústavy SR, ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.

Podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy SR, každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu.

Podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy SR, obsah vlastníctva tvorí súhrn subjektívnych vlastníckych oprávnení, medzi ktoré patrí aj právo vec užívať (ius utendi), s vecou nakladať (ius disponendi), teda oprávnenie vlastníka určovať ďalší právny osud veci. Citovaný čl. 20 ods. 1 ústavy teda nielenže ustanovuje, že každý má právo vlastníť majetok, ale súčasne zaručuje (podobne aj čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd) realizáciu vlastníckych oprávnení vyplývajúcich aj z § 123 Občianskeho zákonníka, vrátane práva vlastníka na náhradu škody.

Predmetom ochrany podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy SR, ako aj čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd je len „existujúci majetok“, avšak na základe judikatúry ústavného súdu pod tento pojem možno zahrnúť tiež majetkové hodnoty, vrátane pohľadávok, na základe ktorých môže sťažovateľ tvrdiť, že má prinajmenšom „legitímnu nádej“ na ich zhodnotenie. V danom prípade, strata na zárobku ako ušlý príjem z dôvodu nemožnosti výkonu pracovnej činnosti počas práceneschopnosti, ktorú navrhovateľ v dôsledku škodnej udalosti nemohol vykonávať, predstavuje finančné prostriedky, ohľadne ktorých mal navrhovateľ legitímnu nádej na ich zaplatenie a preto ich možno podriadiť pod pojem majetok, resp. vlastnícke právo, ktorému je v súlade s judikatúrou ústavného súdu poskytovaná ochrana podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy SR.

Súd je presvedčený o tom, že súčasná právna úprava náhrady za stratu na zárobku za dobu pracovnej neschopnosti podľa ust. § 446 Občianskeho zákonníka, v znení účinnom od 1. 8. 2004, je v rozpore s Ústavou SR a to konkrétne s článkom 20 ods. 1 v spojení s článkom 12 ods. 1, pretože neumožňuje poškodenému subjektu, ktorému vznikla škoda na zdraví a s tým súvisiaca strata na zárobku počas práceneschopnosti, domôcť sa náhrady škody v tom rozsahu, v akom mu skutočne vznikla. Právo takéhoto okruhu subjektov na náhradu škody na zdraví potom nie je v rovnováhe s právom iného okruhu subjektov,

ktorým v dôsledku existencie rovnakej objektívnej zodpovednosti tretej osoby za škodu spôsobenú prevádzkou dopravných prostriedkov vznikla škoda „len“ na veciach (skutočná škoda) alebo ako ušlý zisk, ktoré sa posudzujú podľa ust. § 442 ods.1 Občianskeho zákonníka a ktorým sa dostane náhrada vo výške skutočného rozsahu škody. Takýto „iný“ okruh subjektov obvykle predstavujú subjekty, vykonávajúce podnikateľskú činnosť; pri určovaní výšky ušlého zisku podnikateľa sa vychádza z rozdielu medzi celkovým príjmom z podnikania a nákladmi potrebnými k dosiahnutiu tohto príjmu, teda z čiastky, ktorú by za obvyklých okolností (nebyť škodnej udalosti) zo svojej podnikateľskej činnosti získal. Ustálená súdna prax pri tomto „inom“ okruhu osôb poskytuje ochranu napríklad aj pri strate majetkového prínosu, ktorý by veriteľ pri obvyklom slede udalostí (nebyť škodnej udalosti) získal od svojho dlžníka a o ktorý prišiel v dôsledku protiprávneho zásahu či škodnej udalosti.»

4. Vychádzajúc z uvedeného okresný súd navrhuje, aby ústavný súd vydal vo veci samej rozhodnutie, ktorým vysloví, že „§ 446 Občianskeho zákonníka v znení zákona č.404/2004 Z. z., účinného od 1. 8. 2004 nie je v súlade s čl. 12 ods. 1 a čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky“.

5. Ústavný súd uznesením č. k. PL. ÚS 10/2016-15 z 9. novembra 2016 návrh navrhovateľa prijal podľa § 25 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) na ďalšie konanie.

6. Ústavný súd 14. novembra 2016 požiadal podľa § 39 ods. 1 zákona o ústavnom súde Národnú radu Slovenskej republiky (ďalej aj „národná rada“) a vládu Slovenskej republiky v zastúpení Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „vláda“) o stanovisko k návrhu a o doručenie povinných príloh.

7. Národná rada vo svojom stanovisku č. PREDS-683/2016 doručenom ústavnému súdu 20. februára 2017 spolu s požadovanými prílohami vyjadrila súhlas s upustením

od ústneho pojednávania v predmetnej veci. Po vecnej stránke zdôrazňuje, že „nie je možné posudzovať protiústavnosť napadnutého ustanovenia vytrhnutím konkrétneho paragrafu z kontextu ďalších ustanovení upravujúcich náhradu škody. Pri výklade ustanovení je potrebné postupovať systematicky v kontexte všetkých príslušných ustanovení. Z tohto pohľadu je potrebné prihliadať najmä na ustanovenie § 445 Občianskeho zákonníka.“. Nadväzne národná rada akcentuje príkaz ústavne konformného uplatňovania právnych predpisov podľa čl. 152 ods. 4 ústavy a dopĺňa, že «pri výklade konkrétnych ustanovení sú možné viaceré prístupy. Ustanovenie § 445 Občianskeho zákonníka používa pojem „strata na zárobku“, kým ustanovenie § 446 Občianskeho zákonníka používa pojem „náhrada za stratu na zárobku. Uvedené dva pojmy nie je možné považovať za totožné a nie je možné tvrdiť, že obe ustanovenia sa týkajú vecne rovnakej problematiky. Ustanovenie § 445 Občianskeho zákonníka nie je možné považovať za všeobecnú normu, ktorá je následne „vykonávaná“ ustanovením § 446 Občianskeho zákonníka. Na základe uvedeného prístupu je potrebné považovať ustanovenie § 445 Občianskeho zákonníka za samostatné a zároveň postačujúce pre taký výklad (bez pomoci ďalších ustanovení), na základe ktorého môže súd určiť stratu na zárobku v takej výške, ktorá zodpovedá rozdielu medzi dávkami nemocenského poistenia a priemerného zárobku poškodeného. V tejto súvislosti upozorňujeme aj na skutočnosť, že na základe ustálenej judikatúry má poškodený právo uplatňovať si náhradu škody aj v prípade, ak nemal pravidelný zárobok... Uvedená skutočnosť je následne dôležitá z toho pohľadu, že pri určovaní výšky straty na zárobku musí súd určiť konkrétnu sumu, ktorá zodpovedá potencionálnej výške zárobku poškodeného. Zároveň by bola zaujímavá odpoveď na otázku spadajúcu do kategórie *argumentum a contrario*, z akej sumy by vychádzal súd v prípade škody na zdraví u živnostníka, ktorý si platí len minimálne odvody, pričom jeho dlhoročný stabilný príjem je na základe daňových priznaní preukázateľne niekoľkonásobne vyšší. Rešpektujúc argumentáciu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, podľa ktorej spravodlivému usporiadaniu záväzkových vzťahov vzniknutých zo spôsobenej škody môže zodpovedať len také usporiadanie vzťahov medzi poškodeným a tým, kto škodu spôsobil, pri ktorom dochádza k úplnému odstráneniu ujmy, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného, sa minimálne nezdá byť spravodlivé, ak by sa v takomto prípade uhrádzala škoda ako rozdiel medzi dávkami nemocenského poistenia a minimálnej mzdy, alebo dokonca len vo výške

vypočítanej aplikáciou ustanovenia § 446 Občianskeho zákonníka. Nakoľko v zmysle čl. 12 ods. 1 Ústavy SR sú si ľudia rovní v dôstojnosti a v právach a v takomto prípade nie je možné umelo vytvárať rozdiely medzi osobami (zamestnanec vs. živnostník), ktoré utrpeli cudzím zavinením škodu na zdraví, je potrebné rovnako k nim pristupovať aj v prípade určenia výšky straty na zárobku. Vo svetle uvedenej argumentácie je potrebné považovať ustanovenie § 446 Občianskeho zákonníka za obsoletné, ktoré nie je možné aplikovať.».

8. Národná rada poukazuje aj na „iný prístup pri výklade dotknutých ustanovení“, ktorý «vychádza z použitého pojmu „náhrada za stratu na zárobku“ použitého v § 446 Občianskeho zákonníka. Na jednej strane zákon rozoznáva samotnú stratu na zárobku v zmysle § 445 Občianskeho zákonníka, a na druhej strane poškodenému priznáva čiastkovú kompenzáciu tejto straty vo forme náhrady. Pri načrtnutom prístupe je potrebné obzvlášť apelovať na osobitnú povahu škody na zdraví, ktorá sa odzrkadľuje najmä v ustanovení § 444 Občianskeho zákonníka. Nemenej dôležité je aj ustanovenie § 442 ods. 1 Občianskeho zákonníka...

V tomto zmysle je potrebné považovať vzniknutú bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia za skutočnú škodu, ktorá vznikla poškodenému a zároveň sem spadá aj strata na zárobku, ktorá je čiastočne kompenzovaná náhradou za stratu na zárobku v zmysle § 446 Občianskeho zákonníka. Uvedenú náhradu za stratu na zárobku v prípade, ak škoda vznikla prevádzkou dopravného prostriedku následne vypláca poisťovňa... namiesto osoby, ktorá spôsobila škodu podľa § 4 ods. 2 písm. a) zákona č. 381/2001 Z. z... Náhrada za stratu na zárobku v zmysle § 446 Občianskeho zákonníka môže byť vyplatená samozrejme aj na základe inej poisťnej zmluvy, ktorú mal odporca uzavretú a z ktorej vyplýva takáto povinnosť v prípade, ak sa nejedná o škodu spôsobenú prevádzkou dopravného prostriedku. Vyplatenie náhrady za stratu na zárobku poisťovňou ale odporcu nezbavuje povinnosti uhradiť poškodenému rozdiel medzi náhradou za stratu na zárobku (plus dávky nemocenského poistenia) a priemerným zárobkom poškodeného. Práve tento rozdiel je možné považovať za ušlý zisk poškodeného v zmysle § 442 ods. 1 Občianskeho zákonníka. V prípade, ak odporca spôsobil škodu na zdraví a nemal uzatvorenú žiadnu poisťnú zmluvu, na základe ktorej by poisťovňa uhradila náhradu za stratu na zárobku, tak povinnosť tejto úhrady spolu s „doplatkom“ do výšky priemerného zárobku poškodeného, by znášal v plnej

výške osobne. Uvedení „kategorizáciu jednotlivých zložiek“ škody na zdraví, teda rozlišovanie medzi stratou na zárobku a ušlým ziskom podporuje aj prístup niektorých súdov, napr. Okresného súdu v Galante, ktorý okrem iného uvádza: Podľa názoru súdu je potrebné rešpektovať legitímny výber poškodeného, ktorú škodu si uplatní z titulu jej náhrady, ktoré navzájom sa nevyučujú a stoja popri sebe (25C/168/2009).

Vyššie uvedená možnosť interpretácie napadnutého ustanovenia § 446 Občianskeho zákonníka, ktoré je potrebné vykladať v zmysle čl. 152 ods. 4 Ústavy SR vychádza z doktríny racionálneho zákonodarcu.».

9. Napokon národná rada poukazuje «na prípustnosť dvojakej, až protichodnej interpretácie tej istej právnej normy rozdielnymi aplikujúcimi orgánmi (súdmi) za predpokladu, že obe interpretácie sú v súlade s ústavou a sú riadne odôvodnené... Rozdielna interpretácia (samozrejme ústavne konformná) tej istej právnej normy je prípustná dokonca aj v prípade interpretácie právnej normy tým istým subjektom, za predpokladu odlišnosti vecných podmienok konkrétneho prípadu... Pôvod načrtnutého prístupu môžeme hľadať v doktríne „živého stromu“, resp. aktualistického prístupu pri výklade ústavy, ktorý je možné použiť aj v prípade interpretácie „obyčajného“ zákona. V prípade Občianskeho zákonníka, ako základného kódexu, ktorý upravuje predmetné spoločenské vzťahy väčšinou len všeobecne (obdobne ako ústava) ako *lex generalis*, je takýto prístup pri jeho interpretácii priam nevyhnutný.».

10. Národná rada neformuluje návrh na rozhodnutie v merite.

11. Vláda vo svojom stanovisku č. 38046/2017/120 doručenom ústavnému súdu 7. apríla 2017 súhlasila s upustením od ústneho pojednávania.

12. Vláda najprv ozrejmuje normatívne právne prostredie, do ktorého bolo napadnuté ustanovenie s účinnosťou od 1. augusta 2004 inkorporované. V tejto súvislosti uvádza, že „Občiansky zákonník... reagoval na zmeny v sociálnom poistení, keď sa pôvodná úprava náhrady straty na zárobku počas pracovnej neschopnosti v Zákonníku práce zrušila a upravila v zákone č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení ako úrazový príplatok.

Aby nevznikali neodôvodnené rozdiely pri odškodňovaní osôb za stratu na zárobku počas práceneschopnosti a teda poškodenia zdravia v pracovnoprávných veciach a odškodňovaní osôb pri strate na zárobku tiež počas práceneschopnosti v ostatných občianskoprávných veciach, úprava v Občianskom zákonníku sa prispôsobila a odškodňovanie zjednotila. Zamedzilo sa tým, aby dochádzalo k neodôvodnenej diskriminácii osôb pri kompenzovaní strát v súvislosti s poškodením zdravia.“

13. Vláda cituje § 200 ods. 1 zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení účinnom do 31. decembra 2003, ktorý bol zákonom č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnom poistení“) zrušený, pričom „sa systém odškodnenia, konkrétne straty na zárobku v Zákonníku práce nahradil úrazovým príplatkom špecifikovaným v § 85 až 87“. Súčasne vláda cituje stanovisko Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, odboru dávok sociálneho poistenia zo 16. decembra 2016, podľa ktorého „právna úprava úrazového poistenia už nemá prevažne charakter odškodnenia, spočívajúceho v náhrade škody, ale je koncipovaná ako poistný systém prevažne kompenzačného charakteru... Úrazové poistenie má vo vzťahu k nemocenskému poisteniu a dôchodkovému poisteniu nadstavbový charakter.

Náhrada príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca alebo dávka nemocenské sa úrazovou dávkou – úrazovým príplatkom, v zásade nastaví do úrovne príjmu, ktorý zamestnanec dosahoval pred pracovným úrazom alebo predtým než bola uňho zistená choroba z povolania. Účelom dávok poskytovaných z úrazového poistenia je v zásade zabezpečiť poškodenému, ktorý z dôvodu poklesu pracovnej schopnosti v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania nedosahuje žiadny príjem alebo dosahuje nižší príjem ako dosahoval pred pracovným úrazom alebo chorobou z povolania, porovnateľný príjem s príjmom, ktorý dosahoval pred pracovným úrazom alebo pred zistením choroby z povolania.“

14. Následne vláda poukazuje na „obdobný systém“ zavedený v Spolkovej republike Nemecko, „kde plnenia z poistného systému vylučujú nároky podľa súkromného práva a ktorý ani nemecký federálny ústavný súd neposúdil ako protiústavný“.

15. Vláda upozorňuje, že „pri určovaní výšky náhrady škody je potrebné vziať do úvahy, že pri zisťovaní priemerného zárobku môže dôjsť k viacerým situáciám. Napr. osoba neodpracovala počas predošlého obdobia dostatočný počet hodín, aby sa dala spravodlivo určiť jeho predošlá mzda, prípadne pracoval nepravidelne a pod. Rozdiely by mohli vzniknúť aj pri určovaní dĺžky rozhodného obdobia z ktorého sa vyrátava priemerný zárobok. Pre niekoho je výhodnejší predchádzajúci štvrťrok, pre iného zas celý kalendárny rok a pod.“. K tomu dodáva odkaz na rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) sp. zn. 2 Cdo 32/02, podľa ktorého „osobitná povaha škôd spôsobených na zdraví vyžaduje osobitnú, od všeobecného ustanovenia § 442 ods. 1 Občianskeho zákonníka upravujúceho náhradu skutočnej škody a ušlého zisku, odlišnú úpravu spôsobu a rozsahu ich náhrady škody spočítavajúcu, okrem iných, aj v úprave náhrady za stratu na zárobku (§ 445 a nasl. Občianskeho zákonníka), ktorú nemožno podriaďovať pod pojem skutočnej škody alebo ušlého zisku. Podľa dôvodovej správy k Občianskemu zákonníku (k ustanoveniu § 445 a nasl.) je likvidácia náhrady škody spôsobenej ublížením na zdraví založená na zásade zabezpečiť občanom takto poškodeným postačujúce hmotné prostriedky pre ich ďalší život.“.

16. K argumentácii navrhovateľa odkazujúcej na potrebu ochrany legitímneho očakávania náhrady škody vláda uvádza, že „legitímne očakávania... sa zakladajú na platných a účinných právnych aktoch a na odôvodnenej dôvere v ne. V prípade náhrady straty na zárobku v danom prípade však nie je možné sa oprieť o platný a účinný akt, ktorý by takúto nádej žalobcovi (poškodenému dopravnou nehodou) dával. Žalobca sa odvoláva na svoju nádej na náhradu za stratu na zárobku, ktorú mu údajne priznávala právna úprava Občianskeho zákonníka pred novelou účinnou od 1.8.2004 t. j. na právny stav, ktorý nebol v čase jeho práceneschopnosti (rok 2006) platný ani účinný.“.

17. Vláda neopomína ani navrhovateľovu argumentáciu „rozdielnym prístupom k odškodňovaniu subjektov, vykonávajúcich podnikateľskú činnosť... Pre porovnanie uvádzame rozsudok Krajského súdu v Trenčíne 5 Co/349/2010-351, ktorý upozornil okresný súd na potrebu priznania náhrady na zárobku vo výške úrazového príplatku podľa zákona č. 461/2003 Z. z. osobe so živnostenským oprávnením.“.

Z hľadiska princípu rovnosti v dôstojnosti a právach... máme za to, že strata na zárobku ako dielčí nárok zvláštnej kategórie škody, ktorá vznikla osobám ako dôsledok pracovnej neschopnosti spôsobenej úrazom pri dopravnej nehode by nemala byť kompenzovaná v rôznej výške, v závislosti od toho, či poškodený vykonával pracovnú úlohu alebo nie. Išlo by po rozdielny postup pri sledovaní porovnateľných cieľov.“

18. V závere vláda s poukazom na princíp minimalizácie zásahov ústavného súdu do právomoci iných orgánov verejnej moci v konaní o súlade právnych predpisov navrhuje nevyhovieť návrhu okresného súdu.

19. Stanovisko národnej rady i vlády zaslal ústavný súd 10. apríla 2017 navrhovateľovi s možnosťou reagovať na ne. Zároveň požiadal o vyjadrenie k otázke upustenia od ústneho pojednávania vo veci.

20. Navrhovateľ vo svojej odpovedi doručenej ústavnému súdu 25. mája 2017 oznámil, že súhlasí s upustením do ústneho pojednávania vo veci. K veci samej vyjadruje nesúhlas „s názorom Národnej rady SR a Ministerstva spravodlivosti SR, že znenie ustanovenia § 445 Občianskeho zákonníka vylučuje dôvodnosť mnou podaného návrhu... Zastávam názor, že ust. § 445 Občianskeho zákonníka je vo vzťahu k ust. § 446... všeobecné, pričom ustanovenia § 446 a § 447 predstavujú špeciálne ustanovenia, upravujúce konkrétne dielčie nároky na náhradu škody na zdraví, súvisiace so stratou na zárobku. Zákon teda vo vzťahu k strate na zárobku rozoznáva len tieto nároky; v ust. § 446 náhradu straty na zárobku počas práceneschopnosti a v ust. § 447 náhradu straty na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti. Uvedený názor je vyjadrený aj vo viacerých publikovaných komentároch k Občianskemu zákonníku.

Prípad, ktorý posudzujem v konaní vo veci samej predstavuje konkrétny, dielčí nárok poškodeného na náhradu straty na zárobku počas práceneschopnosti. Na jeho právne posúdenie sa preto vzťahuje práve špeciálne ustanovenie § 446 Občianskeho zákonníka. Iné ustanovenie aplikovať nemôžem.“

21. Ústavný súd so súhlasom účastníkov konania podľa § 30 ods. 2 zákona o ústavnom súde upustil v danej veci od ústneho pojednávania, pretože po oboznámení sa s ich stanoviskami k opodstatnenosti návrhu dospel k názoru, že od tohto pojednávania nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci.

II.

Základné právo vlastníť majetok a náhrada za stratu na zárobku

22. Okresný súd navrhuje, aby ústavný súd vo veci samej rozhodol tak, že § 446 Občianskeho zákonníka odporuje základnému právu vlastníť majetok podľa čl. 20 ods. 1 ústavy. Na prvom mieste preto ústavný súd musí zaujať stanovisko k otázke, či v napadnutom ustanovení regulovaný právny vzťah, ktorý vzniká v dôsledku škodovej udalosti a ktorého obsahom je povinnosť škodu nahradiť, spadá do vecného rozsahu uvedeného základného práva.

23. Podľa čl. 20 ods. 1 ústavy každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu...

24. Ústavný súd konštantne vykladá a aplikuje čl. 20 ods. 1 ústavy tak, aby bol v súlade s čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dodatkový protokol“; PL. ÚS 17/00).

25. Predmetom ochrany podľa čl. 20 ods. 1 ústavy, ako aj čl. 1 dodatkového protokolu je len „existujúci majetok“, avšak z judikatúry ústavného súdu, ako aj Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) vyplýva, že pod tento pojem možno zahrnúť tiež majetkové hodnoty vrátane pohľadávok, na základe ktorých môže sťažovateľ tvrdiť, že má prinajmenšom „legitímnu nádej“ na ich zhodnotenie (napr. nálezy ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 60/04, III. ÚS 328/05, III. ÚS 117/06, rozsudok ESLP vo veci Pine Valley Developments LTD. a iní v. Írsko z 29. 11. 1991). Skutočnosť, že vnútroštátne právo určitého štátu neuznáva určitý záujem ako „právo“ alebo dokonca „vlastnícke právo“, nemusí nutne brániť tomu, aby bol dotknutý záujem za určitých okolností považovaný

za „majetok“ podľa čl. 1 dodatkového protokolu (rozsudok veľkého senátu ESLP z 29. 3. 2010 vo veci Brosset-Triboulet a ďalší proti Francúzsku, sťažnosť č. 34078/02, § 71).

26. Prostredníctvom procesného rozmeru základného práva vlastniť majetok (implikácia potreby minimálnych garancií procesnej povahy podľa čl. 20 ods. 1 ústavy; I. ÚS 23/01) už ústavný súd v konaniach podľa čl. 127 ods. 1 ústavy viackrát meritórne preskúmal rozhodnutia orgánov verejnej moci, ktorých predmetom bol nárok na náhradu škody, z pohľadu ich súladu so základným právom vlastniť majetok (III. ÚS 117/06, III. ÚS 101/08, I. ÚS 395/2016).

27. Podľa § 445 Občianskeho zákonníka strata na zárobku, ku ktorej došlo pri škode na zdraví, uhradzuje sa peňažným dôchodkom; pritom sa vychádza z priemerného zárobku poškodeného, ktorý pred poškodením dosahoval.

28. Podľa § 446 Občianskeho zákonníka náhrada za stratu na zárobku počas pracovnej neschopnosti poškodeného sa posúdi a suma tejto náhrady sa určí rovnako ako úrazový príplatok podľa všeobecných predpisov o sociálnom poistení.

29. Podľa § 447 Občianskeho zákonníka náhrada za stratu na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti poškodeného alebo pri invalidite sa posúdi a suma tejto náhrady sa určí rovnako ako suma úrazovej renty podľa všeobecných predpisov o sociálnom poistení.

30. Strata na zárobku počas práceneschopnosti poškodeného predstavuje čiastkový nárok poškodeného voči škodcovi, ktorý vzniká na základe práceneschopnosti ako dôsledku ujmy na zdraví vyvolanej protiprávnym konaním. Vyplýva to zo vzájomnej systematickej, ale aj obsahovej väzby medzi § 445 a § 446 Občianskeho zákonníka. Prvé ustanovenie uvádza, že strata na zárobku, ku ktorej došlo pri škode na zdraví, sa uhradzuje peňažným dôchodkom, § 446 Občianskeho zákonníka potom tento príkaz konkretizuje na prípady straty na zárobku vzniknutej počas práceneschopnosti a § 447 zasa na stratu na zárobku po skončení dočasnej pracovnej neschopnosti. Hoci teda ujma na zdraví má svojou povahou nemateriálny charakter, jej dôsledky sa môžu prejaviť aj v majetkovej sfére poškodeného.

Zákonodarca osobitne myslí na dôsledky obmedzujúce schopnosť poškodeného zabezpečiť si zdroj obživy a uspokojovania svojich životných potrieb. Popísaný negatívny dôsledok ujmy na zdraví sa často prejavuje v jeho limitovanej schopnosti, prípadne neschopnosti zhodnocovať do majetkovej podoby (zárobok) svoju pracovnú silu tak, ako to bolo pred škodovou udalosťou, a to práve v dôsledku pracovnej neschopnosti vyvolanej ujmou na zdraví.

31. Právny vzťah, na ktorý § 446 Občianskeho zákonníka dopadá, patrí do sféry regulácie občianskeho práva a svojím obsahom i charakterom jeho subjektov ide o vzťah záväzkovo-právny. Dlžník (škodca) je povinný plniť peňažnou formou (§ 442 ods. 3 Občianskeho zákonníka) v prospech veriteľa (poškodený), a to na základe svojho protiprávneho konania, ktoré zapríčinilo vznik majetkovej ujmy na strane poškodeného. Strata na zárobku podľa § 446 Občianskeho zákonníka vyplýva z ujmy na zdraví vykazujúcej zásadne nemajetkovú povahu. Zárobkom je však potrebné rozumieť odmenu za prácu, transformáciu potenciálu pracovnej sily do majetkovej podoby. V zárobku sa prejavuje hospodárska výkonnosť pracujúceho. Odmena za prácu sa stáva súčasťou majetkovej podstaty a zväčšuje majetkový substrát zárobkovo činnnej osoby. Preto nárok regulovaný v napadnutom ustanovení má majetkovú povahu (napr. rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 3 Cdon 953/96 z 12. marca 1997).

32. Napadnuté ustanovenie dostatočne zrozumiteľne formuluje druhové predpoklady, ktoré v prípade, ak nastanú, zakladajú u poškodeného legitímne očakávanie nadobudnutia majetku v podobe náhrady škody. Legitímne očakávanie nadobudnutia majetku v prípade, ak došlo k strate na zárobku v dôsledku dočasnej pracovnej neschopnosti, je inkorporované v pohľadávke poškodeného voči škodcovi, ktorá má majetkovú povahu. Preto je predmetom ochrany základného práva poškodeného zaručeného čl. 20 ods. 1 ústavy.

33. S ohľadom na charakter návrhovej argumentácie okresného súdu je potrebné zdefinovať i požiadavky, ktoré na obsah právneho vzťahu podľa § 446 Občianskeho zákonníka kladie základné právo vlastníť majetok.

34. Hoci základné práva a slobody, a teda aj základné právo vlastníť majetok, pôsobia prioritne vo vzťahu medzi jednotlivcom a štátom, judikatúra ústavných súdov už zaujala názor, podľa ktorého garancie vlastníckeho práva zaväzujú verejnú moc, aby vlastníkovi poskytla ochranu v prípade, ak by jeho vlastnícke právo bolo rušené alebo obmedzované zo strany tretích subjektov [napr. nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. IV. ÚS 1735/07 z 21. októbra 2008 (N 177/51 SbNU 195)]. Verejná moc vo svojej zákonodarnej podobe plní túto úlohu aj právnou reguláciou občiansko-právnych vzťahov majetkového charakteru. Hoci prevažujúcou črtou občiansko-právnej regulácie je zmluvná voľnosť odzrkadľujúca sa v právnych normách dispozitívneho charakteru, štát nerezignuje na povinnosť vstúpiť do prostredia s dominujúcim prvkom súkromnej autonómie stanovením limitov, ktorých prekročením by sa narušila požiadavka spravodlivého usporiadania súkromno-právnych vzťahov. Spravodlivosť v tomto ponímaní sa okrem iného prejavuje aj v požiadavke presadenia princípu rovnosti ako základu právneho poriadku. Popísaná potreba je obzvlášť citeľná v prípadoch, keď súkromno-právny subjekt protiprávnym konaním spôsobí inému majetkovú ujmu, čím jeho vlastnícke právo bez aprobovaného dôvodu kvalitatívne (eventuálne i kvantitatívne) znevýhodní. Je potom prirodzené, že štát do prostredia občiansko-právnych vzťahov vstupuje aj kogentnými normami, ktorých cieľom je vytvoriť predpoklady pre odstránenie nerovnosti v kvalite vlastníctva poznačenej protiprávnym konaním. Práve normy tohto typu a účelového zamerania regulujú i zodpovednosť za škodu a náhradu škody v Občianskom zákonníku.

35. Už klasické rímske právo uznalo právny vzťah, ktorého obsahom bola povinnosť dlžníka nahradiť skutočnú škodu na majetku veriteľa (damnum emergens), ako aj ušlý zisk (lucrum cessans), ktorý by bol veriteľ určite dosiahol, keby bol dlžník riadne splnil svoju povinnosť (Rebro, K. – Blaho, P. Rímske právo. 2. doplnené vydanie. Bratislava : MANZ, s. r. o., 1997, s. 278). Prvá kniha Aquiliovho zákona prikazovala, že „*ak niekto protiprávne usmrť cudzieho otroka či cudziu otrokyňu alebo cudzie štvornohé zviera z čriedy, nech je povinný dať vlastníkovi toľko peňazí, koľko bola najvyššia hodnota (tejto) veci v tomže roku*“ (Blaho, P. – Vaňková, J. Corpus Iuris Civilis – Digesta. Tomus I. Žilina : Eurokódex, 2008, s. 177).

36. Aj Napoleonov Code Civil v čl. 1382 určoval, že akékoľvek konanie, ktoré spôsobí škodu druhému, zaväzuje toho, koho zavinením bola privodená, na jej nápravu.

37. Svojou podstatou je teda inštitút náhrady škody zameraný na nápravu nepriaznivých dôsledkov protiprávneho konania. Naturálna reštitúcia ako príkaz smerujúci k obnoveniu pôvodného stavu v mnohých prípadoch nie je možná, preto ako alternatíva nastupuje náhrada škody v peniazoch (relutárna náhrada).

38. Ústavný súd nepovažuje za účelné rekapitulovať na tomto mieste všetky právne úpravy významné z hľadiska rozsahu náhrady straty na zárobku pochádzajúce z minulosti. Hodno azda len poukázať na právnu úpravu obsiahnutú v kodifikáciách uplatňujúcich sa na území Československej republiky a orientovanú adresne na sféru odškodňovania straty na zárobku pri práceneschopnosti.

39. Všeobecný občiansky zákonník z r. 1811 (ďalej len „ABGB“) v § 1325 ustanovoval, že kto niekoho poškodí na tele, uhradí náklady na liečenie poškodeného, nahradí mu ušlý zárobok alebo, ak sa poškodený stane nespôsobilým zarábať, aj zárobok, ktorý mu ujde v budúcnosti, a ak to žiada, zaplatí mu bolestné primerané vyšetreným okolnostiam. Na území Slovenska sa v období tzv. prvej Československej republiky, ale aj pred jej vznikom uplatňoval zákonný článok V/1878 trestný zákonník o zločinoch a prečinoch, ktorý v § 311 ustanovoval, že pri trestných činoch podľa XX. hlavy (ťažké a ľahké poškodenie tela, smrteľné poškodenie tela, poškodenia zdravia jedom, ťažké poškodenie tela z nedbalosti) má byť poškodenému na jeho žiadosť prisúdená tiež primeraná náhrada škody, ktorá, ak ide o trvalú chorobu alebo nespôsobilosť na prácu, môže byť stanovená podľa osobných a rodinných pomerov poškodeného istinou splatnou naraz alebo ročným dôchodkom. Interpretácia tohto ustanovenia bola konformná s výkladovým prístupom k § 1325 ABGB s výnimkou možnosti uplatňovania bolestného (Rouček, F. – Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákonníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl pátý. Praha : Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937, s. 921). Nadväzujúca súdna judikatúra

Uhorskej kráľovskej kúrie ešte pred roku 1918 zastávala stanovisko, podľa ktorého „*pri nárokoch na náhradu škody za úraz podkladom vypočítania škody je ten zárobok, ktorý mal poškodený v čase, keď došlo k úrazu... Pri výmere náhrady škody je rozhodná zárobková spôsobilosť v čase poškodenia (Kúria, č. 5585/1909)*“. Obdobne „*pri stanovení výšky náhrady za škodu z úrazu takej osoby, ktorá požívala ako zárobok určitý a stály príjem, je vždycky smerodajné ono množstvo príjmu, ktoré poškodená osoba požívala v dobe úrazu bez ohľadu na to, od kedy požívala tieto príjmy... (Kúria, zásadné rozhodnutie č. 553)*“.

40. S účinnosťou od 1. januára 1951 zákon č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov v § 355 ustanovoval, že pri ublížení na zdraví je škodca povinný nahradiť náklady liečenia, ušlý a v budúcnosti uchádzajúci zárobok, ako aj primerané bolestné a odškodnenie za zohyzdenie, ktoré prekáža životnému uplatneniu poškodeného.

41. Súčasná ústavno-súdna judikatúra požiadavku náhrady majetkovej ujmy v rozsahu, ktorý zodpovedá skutočnému poškodeniu majetku, akceptuje. Ústavný súd Českej republiky v náleze sp. zn. IV. ÚS 444/11 z 5. decembra 2012 zdôraznil, že „*povinnosť škúdce poskytnout poškozenému plnou náhradu za veškeré utrpěné ztráty a škody představuje úhelný princip mezinárodního práva lidských práv a nachází svůj odraz také v trestním a civilním právu národních států. Odškodněním je chápána škála opatření s cílem napravit způsobenou újmu a uvést oběť do postavení, ve kterém se nacházela před protiprávním jednáním, a to v rozsahu, v jakém je to možné... Je-li účelem institutu odpovědnosti za škodu a z něho vyplývající povinnosti k náhradě způsobené škody vytvoření stavu, který existoval před vznikem škody, může jej být dosaženo toliko reparací veškeré vzniklé škody.*“. V obsahovo súvisiacej právnej vete potom zdôraznil, že „*principu úplného odškodnění zásahu do práv je navíc třeba rozumět v tom smyslu, že při vyčíslování výše škody (pro účely onoho úplného odškodnění) si orgány veřejné moci nemohou počínat formalisticky, nýbrž musejí reflektovat sociální a ekonomickou realitu, zejména pak tržní vlivy*“ (mutatis mutandis nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. II. ÚS 3588/14 zo 16. júna 2015).

42. Ústavný súd vo veci sp. zn. PL. ÚS 3/2012 odmietol návrh na začatie konania o súlade § 201 ods. 1 v spojení s § 251 ods. 1 a 2 Zákonníka práce s čl. 1 ods. 1 ústavy ako zjavne neopodstatnený z dôvodu, že „*preskúmaná legislatívna úprava (§ 201 ods. 1 Zákonníka práce) svojim zmyslom a účelom striktnejšie naplňuje zásadu náhrady skutočnej škody vzniknutej zamestnancovi na jeho zárobku pracovným úrazom, resp. chorobou z povolania. Prihliadanie na výšku skutočne vyplácaného invalidného dôchodku (resp. čiastočného invalidného dôchodku) nemôže byť svojou podstatou v rozpore s uvedenou zásadou, keďže podstatou vyplácania náhrady straty na zárobku je dorovnávať príjem poškodeného zamestnanca na úroveň jeho priemerného zárobku pred vznikom škody.*“.

43. Občiansko-právna literatúra, ktorej hodnotenia si osvojil Ústavný súd Českej republiky (nález sp. zn. II. ÚS 795/16 z 27. apríla 2017), obdobne formuluje názor, podľa ktorého „*je-li účelem institutu odpovědnosti za škodu a z něho vyplývající povinnosti k náhradě způsobené škody vytvoření stavu, který existoval před vznikem škody, může jej být dosaženo toliko reparací veškeré vzniklé škody. Tomu pak odpovídají i zákonem stanovené formy odčinění škody, ať už uvedením do předešlého stavu, jenž předpokládá odklizení všech nepříznivých následků, či poskytnutím peněžité náhrady, jejíž výše má odpovídat nákladům na uvedení do původního stavu.*“ (Švestka, J. a kol. Občanský zákoník I., komentář. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 1139).

44. Ústavno-právna podstata náhrady majetkovej ujmy ako dôsledku deliktuálneho správania vo sfére občianskeho práva podľa názoru ústavného súdu spočíva v požiadavke, aby znehodnotenie majetku spôsobené protiprávnym konaním zaväzovalo škodcu na také plnenie, ktoré bude viesť v maximálnej možnej miere k eliminácii negatívnych majetkových dôsledkov spôsobených poškodenému. Len takto sa právna zásada „*neminem laedere*“ môže v praxi uplatniť do dôsledkov a finálne prispieť k zabezpečeniu rovnosti postavenia subjektov občianskeho práva. I Princípy európskeho civilného deliktuálneho práva (Principles of European Tort Law) prijaté v roku 2005 Európskou skupinou pre deliktuálne právo charakterizujú v čl. 10:101 náhradu škody ako peňažnú platbu potrebnú

na kompenzáciu obeť, t. j. na obnovenie jej pozície, v ktorej by sa nachádzala, ak by protiprávne konanie nebolo spáchané, a to v miere, akou to peniaze umožňujú („so far as money can“).

45. Ústavný súd neopomína, že v praktickom živote, ktorý nachádza zodpovedajúci odraz aj v podobe právnej úpravy rozmanitých náhradových nárokov, nastáva nepreberné množstvo škodových situácií, následkom ktorých spôsobenú ujmu ako dôsledok protiprávneho konania nie je možné exaktne vyčíslieť. Osobitne sa to prejavuje pri náhradách nemajetkovej ujmy (najčastejšie bolestné a sťaženie spoločenského uplatnenia pri ujme na zdraví, prípadne náhrada nemajetkovej ujmy na osobnej cti v peniazoch a pod.), ale aj pri ujmach majetkových, ak vzhľadom na dlhotrvajúci a prebiehajúci proces ich vzniku (napr. strata na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti) možno len ťažko konzekventne stanoviť ich rozsah v čase rozhodovania o nárokoch s nimi súvisiacich.

46. Neopomenuteľným determinantom ovplyvňujúcim kvantitatívny obsah povinnosti nahradiť vzniknutú ujmu je i záver, či ujma bola spôsobená protiprávnym konaním alebo je výsledkom právnej skutočnosti nezávislej od vôle akéhokoľvek subjektu práva, vyvolávajúcej však protiprávny stav. Predovšetkým v druhej skupine prípadov (absencia protiprávneho konania) je dôvodné náhradu vzniknutej ujmy (hoci aj majetkovej) redukovať, a to najčastejšie berúc na zreteľ požiadavky rozmanitých podôb verejného záujmu.

47. V posudzovanej veci (tak na okresnom súde i na ústavnom súde) je však „v hre“ náhrada škody majetkovej, pretože *„výdělečná schopnost je hodnota majetková, je-li tato zmenšena, je zmenšen majetek, a proto náhrada této újmy je náhradou škody pozitivní.“* (Rouček, F. – Sedláček, J. a kol., už cit. dielo, s. 912). Súčasne ide o ujmu vyvolanú protiprávnym konaním (§ 420 ods. 1 Občianskeho zákonníka). Pritom strata na zárobku počas pracovnej neschopnosti je vhodnou skutkovou platformou pre jej čo najpresnejšie vyčíslenie. Pracovná neschopnosť je totiž inštitútom časovo ohraničeným a rozdiel medzi zárobkom poškodeného pred škodovej udalosti a jeho skutočne dosiahnutým príjmom počas práceneschopnosti je kategóriou merateľnou.

48. Ústavný súd zhrňujúco konštatuje, že právny inštitút zakotvený v § 446 Občianskeho zákonníka spadá do realizačného priestoru základného práva vlastníť majetok. Má majetkovú povahu a jeho východiskové predpoklady sú vyjadrené vecne i časovo exaktnými právnymi kategóriami (strata na zárobku, pracovná neschopnosť). V záujme rešpektovania základného práva poškodeného vlastníť majetok je preto dôvodné požadovať, aby nárok na náhradu zárobkovej straty za obdobie pracovnej neschopnosti bol uspokojovaný v kvantite čo najviac sa blížiacej sume zárobku, ktorý by poškodený dosiahol nebyť pracovnej neschopnosti vyplývajúcej z poškodenia jeho zdravia protiprávnym konaním. Formulovanej požiadavke musí zodpovedať príslušná právna úprava (normatívna rovina) i rozhodovacia prax povolaných orgánov verejnej moci (aplikačná rovina).

III.

Náhrada za stratu na zárobku v práve sociálneho zabezpečenia a v občianskom práve

49. Náhrada straty na zárobku počas práceneschopnosti podľa § 446 Občianskeho zákonníka v napadnutej podobe veľmi úzko súvisí s reguláciou odškodňovania dôsledkov pracovných úrazov a chorôb z povolania obsiahnutou v inštitúte úrazového poistenia zakotveného v práve sociálneho zabezpečenia. Podľa dôvodovej správy k zákonu č. 404/2004 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a ktorým bol § 446 do občiansko-právnej regulácie zavedený v kritizovanej podobe, nová právna úprava *«reaguje na zmeny posudzovania niektorých nárokov na náhradu škody titulom škody na zdraví podľa zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení. Cit. zákon v zásade prevzal doterajšiu právnu úpravu zodpovednosti za škodu pri pracovnom úraze a pri chorobe z povolania; ustanovil však nový spôsob posudzovania podmienok na vznik nároku a výpočet súm jednotlivých náhrad, ako úrazových dávok, titulom povinného úrazového poistenia zamestnávateľa. Zodpovednosť za škodu spôsobenú na zdraví na základe občianskoprávneho vzťahu je upravená v druhej hlave, šiestej časti Občianskeho zákonníka; úprava všetkých týchto náhrad je obdobná ako pri pracovných úrazoch. Túto koncepčnú líniu sleduje i schválený*

legislatívny zámer rekodifikácie Občianskeho zákonníka. V tejto súvislosti je potrebné zosúladiť nároky podľa § 446 až 448 t. j. náhradu škody počas trvania pracovnej neschopnosti, náhradu škody po skončení pracovnej neschopnosti alebo pri invalidite a náhradu nákladov na výživu pozostalých, nakoľko v týchto prípadoch je potrebné použiť jednotný postup pre zisťovanie priemerného (tzv. pôvodného) zárobku poškodeného ako „denného vymeriavacieho základu poškodeného dosiahnutého v rozhodujúcom období“, v súlade so zákonom o sociálnom poistení. Predkladateľ týmto návrhom reaguje i na podnety zo strany poisťovateľov, ktorí uhrádzajú tieto náhrady titulom zákonného poistenia zo zodpovednosti za škody pri dopravných nehodách a odporúčajú - ustanoviť rovnaký spôsob ako pri pracovných úrazoch.».

50. Návrh okresného súdu vychádza z kritiky konceptu, ktorý citovaná dôvodová správa zastáva, teda z kritiky príkazu použiť kritériá právnej úpravy úrazového príplatku podľa zákona o sociálnom poistení na posudzovanie straty na zárobku v občiansko-právnych vzťahoch. Ústavný súd je preto nútený skúmať podstatu naznačenej regulačnej inšpirácie. Iba tak možno zodpovedať otázku, či napadnutá právna úprava ústavno-právnym požiadavkám vyhovuje.

51. Do 31. decembra 2003 zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákonník práce“) zaväzoval zamestnávateľa poskytnúť zamestnancovi, ktorý utrpel pracovný úraz alebo u ktorého sa zistila choroba z povolania, náhradu za stratu na zárobku [§ 198 ods. 1 písm. a) Zákonníka práce účinného do 31. decembra 2003] predstavujúcu rozdiel medzi priemerným zárobkom zamestnanca pred vznikom škody spôsobenej pracovným úrazom alebo chorobou z povolania a plnou sumou nemocenského (§ 200 ods. 1 Zákonníka práce účinného do 31. decembra 2003). Plnenie náhradových povinností právna úprava už v tom čase zakladala na povinnom poistení zamestnávateľa za škodu (vymeriavací základ a sadzby poistného určoval právny predpis), nešlo však o poistný systém spadajúci do sféry kompenzácie následkov kvalifikovaných sociálnych udalostí, keďže právna úprava vychádzala zo zásady plnej úhrady časti ujmy majúcej materiálny charakter (náhrada straty na zárobku).

52. Podľa § 446 Občianskeho zákonníka účinného do 31. júla 2004 náhrada za stratu na zárobku počas pracovnej neschopnosti poškodeného je rozdiel medzi jeho priemerným zárobkom pred poškodením a nemocenským.

53. Do 31. decembra 2003 tak bola právna úprava vysporiadania dotknutých náhradových vzťahov medzi zamestnávateľom a zamestnancom rovnaká ako regulácia vecne identických vzťahov nemajúcich pracovno-právnu povahu, a preto spadajúcich pod občiansko-právnu reguláciu.

54. Zákonodarca sa však s účinnosťou od 1. januára 2004 rozhodol zmeniť koncepčný prístup k odškodňovaniu náhrad za stratu na zárobku počas práceneschopnosti v pracovno-právnych vzťahoch. Zaviedol inštitút úrazového poistenia zamestnávateľa ako súčasti sociálneho poistenia [§ 2 písm. c) zákona o sociálnom poistení], ktorého účelom je komplexne kryť povinnosť zamestnávateľa nahradiť zamestnancovi ujmy vzniknuté pracovným úrazom alebo chorobou z povolania (strata na zárobku alebo dôchodku, bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia, náklady spojené s liečením a ďalšie). Právna úprava zaviedla povinnosť hradiť z úrazového poistenia zamestnávateľa viacero druhov dávok, z ktorých každá má vlastné podmienky pre vznik nároku, ako aj individuálny spôsob výpočtu. Náhrada straty na zárobku počas dočasnej práceneschopnosti sa v systéme úrazového poistenia uhrádza úrazovým príplatkom.

55. Podľa § 85 zákona o sociálnom poistení zamestnanec zamestnávateľa podľa § 16, ktorý v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania bol uznaný za dočasne práceneschopného, má nárok na úrazový príplatok od prvého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti, ak má nárok na náhradu príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti podľa osobitného predpisu alebo nárok na výplatu nemocenského z nemocenského poistenia.

56. Podľa § 86 zákona o sociálnom poistení úrazový príplatok sa poskytuje za dni.

57. Podľa § 87 zákona o sociálnom poistení suma úrazového príplatku je

a) 55 % denného vymeriavacieho základu určeného podľa § 84 od prvého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti vzniknutej v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania do tretieho dňa tejto dočasnej pracovnej neschopnosti,

b) 25 % denného vymeriavacieho základu určeného podľa § 84 od štvrtého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti vzniknutej v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania.

58. Denným vymeriavacím základom je podľa § 84 zákona o sociálnom poistení zásadne podiel súčtu vymeriavacích základov zamestnanca, ktorý dosiahol u zamestnávateľa zodpovedného za škodu pri pracovnom úraze a chorobe z povolania dosiahnutých v rozhodujúcom období a počtu kalendárnych dní rozhodujúceho obdobia. Vymeriavacím základom je pritom u zamestnanca príjem plynúci z jeho zárobkovej činnosti okrem príjmov, ktoré nie sú predmetom dane z príjmu alebo sú od tejto dane oslobodené (§ 138 ods. 1 zákona o sociálnom poistení).

59. Dôvodová správa k citovaným ustanoveniam uvádza, že „vznik nároku na úrazový príplatok sa navrhuje podmieňovať dočasnou pracovnou neschopnosťou vzniknutou v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania, ktorá súčasne zakladá nárok na náhradu príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca na nárok na nemocenské. Vo vzťahu k takto poskytovaným dávkam má úrazový príplatok výlučne nadstavbový charakter. Poskytovaním úrazového príplatku k náhrade príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca... a k nemocenskému... sa poškodenému zabezpečí v zásade náhrada jeho netto príjmu, ktorý dosahoval pred vznikom nároku na túto dávku.“.

60. Zamestnanec, ktorý je dočasne práceneschopný z dôvodu úrazu alebo choroby, a preto nemá príjem plynúci zo zárobkovej činnosti, totiž má počas prvých desiatich dní práceneschopnosti voči svojmu zamestnávateľovi nárok na náhradu príjmu podľa zákona č. 462/2003 Z. z. o náhrade príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o náhrade príjmu“).

61. Podľa § 8 ods. 1 zákona o náhrade príjmu výška náhrady príjmu je v období

- a) od prvého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti do tretieho dňa dočasnej pracovnej neschopnosti 25 % denného vymeriavacieho základu zamestnanca a
- b) od štvrtého dňa dočasnej pracovnej neschopnosti do desiateho dňa dočasnej pracovnej neschopnosti 55 % denného vymeriavacieho základu.

62. Podľa § 8 ods. 5 zákona o náhrade príjmu denný vymeriavací základ zamestnanca podľa § 2 ods. 1 písm. a) je podiel súčtu vymeriavacích základov na platenie poistného na nemocenské poistenie dosiahnutých v rozhodujúcom období a počtu dní rozhodujúceho obdobia.

63. Od jedenásteho dňa dočasnej práceneschopnosti má zamestnanec nárok na nemocenské ako dávku z nemocenského poistenia (§ 34 ods. 1 zákona o sociálnom poistení). Nemocenské sa poskytuje za dni a podľa § 37 ods. 1 zákona o sociálnom poistení je výška nemocenského u zamestnanca 55 % denného vymeriavacieho základu určeného podľa § 55 alebo pravdepodobného denného vymeriavacieho základu určeného podľa § 57, ak tento zákon neustanovuje inak. Denný vymeriavací základ na určenie výšky nemocenskej dávky je podľa § 55 zákona o sociálnom poistení podiel súčtu vymeriavacích základov, z ktorých poistenec zaplatil poistné na nemocenské poistenie v rozhodujúcom období a počtu dní rozhodujúceho obdobia.

64. Zhrňujúco možno konštatovať, že zamestnanec, ktorý je dočasne práceneschopný z dôvodu pracovného úrazu alebo choroby z povolania, má za každý z prvých troch dní dočasnej práceneschopnosti nárok na náhradu príjmu vo výške 25 % jeho denného vymeriavacieho základu na platenie poistného na nemocenské poistenie a súčasne má nárok na úrazový príplatok vo výške 55 % jeho denného vymeriavacieho základu (príjem plynúci zo zárobkovej činnosti).

65. Od štvrtého dňa do desiateho dňa práceneschopnosti má taký zamestnanec každodenne nárok na náhradu príjmu vo výške 55 % jeho denného vymeriavacieho základu na platenie poistného na nemocenské poistenie a súčasne nárok na úrazový príplatok

vo výške 25 % jeho denného vymeriavacieho základu (príjem plynúci zo zárobkovej činnosti).

66. Od jedenásteho dňa práceneschopnosti potom zamestnanec poberá úrazový príplatok vo výške 25 % jeho denného vymeriavacieho základu (príjem plynúci zo zárobkovej činnosti) a súčasne nemocenské vo výške 55 % vymeriavacieho základu vypočítaného ako podiel súčtu vymeriavacích základov, z ktorých zamestnanec zaplatil poistné na nemocenské poistenie v rozhodujúcom období, a počtu dní rozhodujúceho obdobia.

67. Odškodňovanie dôsledkov pracovných úrazov prostredníctvom verejného poistného systému nie je slovenskou raritou. Tento koncept právnej regulácie sa uplatňuje i v Spolkovej republike Nemecko, pričom bol ústavne testovaný. Rozhodnutie Spolkového ústavného súdu zo 7. novembra 1972 v konaní sp. zn. 1 BvI 4/71, 1 BvL 17/71, 1 BvL 10/72 a 1 BvR 355/71, ktorým argumentuje i vláda, sa týkalo problematiky bolestného (Schmerzensgeld). Zásadným právnym názorom z neho plynúcim je akceptácia vylúčenia odškodňovania nemateriálnej ujmy spôsobenej pracovnými úrazmi alebo chorobami z povolania z režimu občiansko-právneho. Spolkový ústavný súd označeným rozhodnutím vyslovil, že so všeobecnou zásadou rovnosti (čl. 3 ods. 1 Základného zákona) je zlučiteľné, ak poškodený pracovným úrazom nie je oprávnený uplatňovať voči zamestnávateľovi alebo kolegom žiadne súkromnoprávne nároky (teda ani bolestné), keďže v dôsledku uplatňovania úrazového poistenia je ich individuálna zodpovednosť za takéto ujmy vylúčená. Vylúčenie považoval Spolkový ústavný súd za ospravedlniteľné, pretože odškodňovací systém úrazového poistenia vyhodnotil ako rovnocenný (gleichwertig) civilnoprávnej úprave náhrady škody. Zdôraznil i výhody úrazového poistenia, ktoré nevyžaduje skúmanie zavinenia alebo spoluzavinenia a eliminuje aj prípadné insolvenčné riziká (Liquiditätsargument) spojené s platobnou neschopnosťou zamestnávateľa (pozri aj Rolfs, Ch. Schmerzensgeld und Versicherung. In: Lorenz, E. (Hrsg.) Karlsruhe Forum 2016: Schmerzensgeld (VersR-Schriften 62). Karlsruhe : Verlag Versicherungswirtschaft GmbH, 2017, s. 63).

68. Argument vlády založený na predmetnom rozhodnutí Spolkového ústavného súdu je ale v prejednávanej veci nepoužiteľný, keďže kritika okresného súdu nesmeruje voči uspokojovaniu náhradových nárokov vzniknutých z pracovných úrazov a chorôb z povolania zo systému úrazového poistenia. Aj z realizačného vzťahu Občianskeho zákonníka a Zákonníka práce (§ 1 ods. 1 a 4 Zákonníka práce) vyplýva, že hypotéza § 446 Občianskeho zákonníka nezahŕňa vznik straty na zárobku počas pracovnej neschopnosti spôsobenej výlučne pracovným úrazom či chorobou z povolania. Rovnako tak ani škodová udalosť, ktorej dôsledky sú predmetom sporu v konaní na okresnom súde, zjavne nevykazuje charakter pracovného úrazu, keďže k nej došlo 26. februára 2006, čo bol deň pracovného pokoja (nedeľa).

69. Vo vzťahu k úrazovému príplatku ústavný súd súhrnne konštatuje, že ním zákonodarca prispieva k eliminácii negatívnych dôsledkov sociálnej udalosti, ktorá pojmovo nevyžaduje protiprávne konanie. Vnímanie práceneschopnosti v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania ako udalosti sociálnej, a nie škodovej, plne zodpovedá aj požiadavkám plynúcim z dohovorov Medzinárodnej organizácie práce č. 102 [čl. 31 a čl. 32 písm. b)] a č. 121, podľa ktorých pracovné úrazy a choroby z povolania sú jednou z krytých udalostí sociálneho zabezpečenia.

70. Pracovná neschopnosť vyvolaná pracovným úrazom alebo chorobou z povolania nie je nevyhnutne následkom protiprávneho konania, ale je neželaným právnym stavom, na účel eliminácie ktorého zákonodarca zaviedol inštitút osobitnej zodpovednosti zamestnávateľa podľa § 195 a nasledujúcich Zákonníka práce. Použitý pojem „zodpovednosť“ nie je výstižný a presný, keďže prvok protiprávnosti sa tu nevyžaduje (§ 195 ods. 6 Zákonníka práce). Skôr by po stránke terminologickej malo ísť o povinnosť zamestnávateľa odstraňovať vzniknutú ujmu uspokojením taxatívne vypočítaných nárokov zamestnanca. Zákonodarca na tento účel inkorporoval do systému verejného sociálneho poistenia úrazové poistenie zamestnávateľa, ktoré je založené na princípe solidarity, keďže úrazové dávky sa vyplácajú zo základného fondu úrazového poistenia vytváraného priebežne z poistného na úrazové poistenie (§ 164 zákona o sociálnom poistení). Inštitucionálny systém garantujúci úrazové dávky má za cieľ „vytvoriť mechanizmus,

ktorý bude schopný v dostatočnej miere zabezpečiť nároky oprávnených osôb na náhradu škody spôsobenú pracovným úrazom alebo chorobou z povolania poškodením zdravia a chrániť zodpovedné subjekty pred náhlymi a ďalekosiahlymi dôsledkami ich zodpovednosti za vyššie uvedené škody na zdraví.“ (dôvodová správa k zákonu č. 413/2002 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov, ktorý ako prvý predpokladal úrazové poistenie v podobe, v akej ho napokon prevzal i zákon o sociálnom poistení).

71. Na strane druhej pracovná neschopnosť späť so stratou na zárobku podľa § 446 Občianskeho zákonníka (o ktorú ide i v konaní pred okresným súdom) je výsledkom ujmy spôsobenej na zdraví protiprávnym konaním škodcu. Nejde tu o sociálnu udalosť, ale o ujmu na majetku poškodeného. Tá sa nahrádza priamo a adresne z majetku škodcu, prípadne z komerčného poistenia jeho zodpovednosti za škodu. V tomto prípade teda štát neposkytuje poškodenému inštitucionálnu garanciu slúžiacu ochrane jeho dotknutých práv.

72. Význam popisovaných rozdielov sa neprejavuje len v rovine podústavnej, ale aj na úrovni ústavnej regulácie základných práv a slobôd. Prioritným účelom odškodňovania pracovných úrazov a chorôb z povolania nie je plná kompenzácia vzniknutej ujmy (hoci zákonodarcovi nemožno brániť, aby sa o to usiloval), ale ide skôr o realizáciu pozitívnej povinnosti štátu zabezpečiť fyzickej osobe postihnutej sociálnou udalosťou prostriedky potrebné pre jej ďalší život. Inými slovami, ide tu o primerané hmotné zabezpečenie pri nespôsobilosti na prácu podľa čl. 39 ods. 1 ústavy, nie o odškodnenie presne kvantifikovateľného, protiprávnym konaním vyvolaného majetkového znevýhodnenia poškodeného spadajúceho do sféry základného práva podľa čl. 20 ods. 1 ústavy.

IV.

Meritórny prieskum (čl. 20 ods. 1 ústavy)

73. Napriek podstatnej účelovej nezhode oboch komparovaných inštitútov (body 69 až 72) sa právna úprava zákona o sociálnom poistení rekapitulovaná v predchádzajúcej časti odôvodnenia tohto nálezu uplatňuje nielen pri dočasnej pracovnej neschopnosti vyvolanej

pracovným úrazom či chorobou z povolania, ale aj v prípadoch nespádajúcich do sféry pracovno-právnej regulácie, ktoré má na mysli práve napadnutý § 446 Občianskeho zákonníka. Ide o situácie vzniku dočasnej pracovnej neschopnosti, ktorá však pri náhrade straty na zárobku nezakladá právny vzťah medzi zamestnancom a jeho zamestnávateľom, ale medzi poškodeným a škodcom.

74. Možno povedať, že o poskytnutie ochrany jednému základnému právu (čl. 20 ods. 1 ústavy) sa zákonodarca usiluje legálnymi nástrojmi, ktoré sú v skutočnosti určené na stváranie iného základného práva (čl. 39 ods. 1 ústavy). Ide o riešenie veľmi atypické, ústavno-právne však nie vylúčené.

75. Ústavný súd vo svojej rozhodovacej činnosti uprednostňuje materiálne poňatie právneho štátu, ktoré spočíva okrem iného na interpretácii právnych predpisov z hľadiska ich účelu a zmyslu, pričom pri riešení (rozhodovaní) konkrétnych prípadov sa nesmie opomínať, že prijaté riešenie (rozhodnutie) musí byť akceptovateľné aj z hľadiska všeobecne ponímanej spravodlivosti (m. m. IV. ÚS 1/07, IV. ÚS 75/08, I. ÚS 57/07, I. ÚS 82/07, IV. ÚS 182/07).

76. Kritérium všeobecne ponímanej spravodlivosti podľa názoru ústavného súdu nevyklučuje, aby zákonodarca pristúpil k regulácii, ktorá na účel ochrany jedného základného práva použije legálne prostriedky sformované s cieľom presadiť iné základné právo. Nemožno zákonodarcovi zakázať, aby základné právo vlastníť majetok chránil zákonnými nástrojmi pôvodne povolanými na ochranu základného práva na primerané hmotné zabezpečenie pri nespôsobilosti na prácu. Neodpustiteľným predpokladom pre akceptáciu formulovanej premisy je však dôslednosť a úplnosť v ochrane základného práva vlastníť majetok. Nemožno pripustiť stav, keď legálne inštrumentárium slúžiace ochrane sociálneho práva spôsobí základnému ľudskému právu zníženie kvality vyvolávajúce neodôvodnenú nerovnosť jednotlivých skupín nositeľov tohto základného ľudského práva.

77. Ak dôjde k ujme na zdraví, ktorá nespadá pod ustanovenia Zákonníka práce (nejde o pracovný úraz ani o chorobu z povolania), ale pod režim občiansko-právnej regulácie, náhrada za stratu na zárobku sa posúdi a suma tejto náhrady sa určí rovnako ako úrazový príplatok podľa § 84 – § 87 zákona o sociálnom poistení, ktorý je účelovo orientovaný na odškodňovanie zárobkovej straty vzniknutej v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania. Kým do 31. júla 2004 sa právna úprava zisťovania sumy náhrady za stratu na zárobku počas pracovnej neschopnosti poškodeného snažila maximalizovať svoju presnosť (rozdiel medzi priemerným zárobkom poškodeného pred poškodením a nemocenským), od 1. augusta 2004 je uvedená náhrada určovaná z hrubej mzdy poškodeného dosahovanej v rozhodnom období, a to v podiele 55 % za prvé tri dni a 25 % za ďalšie dni pracovnej neschopnosti.

78. Napadnuté ustanovenie Občianskeho zákonníka ale nemá rýdzo blanketový charakter. Zahŕňa aj vlastnú regulačnú materiu spočívajúcu v dvoch previazaných črtách, a to v kvalifikácii vzniku straty na zárobku (1) ako dôsledku pracovnej neschopnosti (2) poškodeného po utrpení ujmy na zdraví. Až za splnenia oboch podmienok nastupuje odkaz na právnu úpravu úrazového príplatku vo všeobecných predpisoch o sociálnom poistení. Slovné spojenie „rovnako ako“ zreteľne naznačuje, že nárok poškodeného na úrazový príplatok sa nebude uspokojovať zo systému verejného sociálneho poistenia. Pôjde o nárok poškodeného na náhradu za stratu na zárobku voči škodcovi. Základ nároku sa bude iba posudzovať podľa podmienok, ktoré zákon o sociálnom poistení ustanovuje pre vznik nároku na úrazový príplatok („náhrada... sa posúdi...“), a napokon sa i suma náhrady určí výpočtom stanoveným pre úrazový príplatok podľa zákona o sociálnom poistení.

Posúdenie základu nároku regulovaného v § 446 Občianskeho zákonníka podľa predpisov o sociálnom poistení

79. Vznik nároku na úrazový príplatok podľa predpisov o sociálnom poistení je založený na:

- subjekte predmetného právneho vzťahu – oprávneným je len zamestnanec, prípadne osoba podľa § 17 ods. 2 zákona o sociálnom poistení (§ 83 zákona o sociálnom poistení),

- vzniku pracovnej neschopnosti v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania (§ 85 zákona o sociálnom poistení),
- podmienke alternatívnej existencie nároku na náhradu príjmu podľa zákona o náhrade príjmu alebo nároku na nemocenské (§ 85 zákona o sociálnom poistení).

80. Riešiteľným problémom regulačnej koncepcie § 446 Občianskeho zákonníka je otázka, či zákonný príkaz, aby sa náhrada za stratu na zárobku posúdila podľa predpisov o sociálnom poistení, znamená, že nárok na takúto náhradu má iba poškodený v pozícii zamestnanca, prípadnej inej osoby zaraditeľnej do veľmi špecifických kategórií podľa § 17 ods. 2 zákona o sociálnom poistení (napr. dobrovoľný člen horskej služby, dobrovoľný zdravotník Slovenského červeného kríža a ďalší). Podmienka týkajúca sa subjektu (iba zamestnanec ako oprávnený) je totiž v dikcii právnej úpravy úrazového príplatku formálne rovnocenná napríklad s podmienkou existencie nároku na nemocenské, ktorý však patrí nielen pracovne neschopnému zamestnancovi, ale aj pracovne neschopnej samostatne zárobkovo činnnej osobe.

81. Príkaz ústavne konformnej interpretácie právnych predpisov (čl. 152 ods. 4 ústavy) odstraňuje podľa názoru ústavného súdu naznačenú pochybnosť v prospech poškodeného. Subjektovo ho totiž § 446 Občianskeho zákonníka výslovne označuje, a aj preto si vo sfére občiansko-právnej regulácie táto kategória vyžaduje výklad založený na východisku, podľa ktorého vznikom škody spočívajúcej v strate na zárobku zároveň vzniká záväzkovo-právny vzťah podľa § 489 Občianskeho zákonníka (záväzky vznikajú... aj zo spôsobenej škody...). Subjektom uvedeného právneho vzťahu je poškodený ako veriteľ podľa § 488 Občianskeho zákonníka, nie poškodený podľa § 83 zákona o sociálnom poistení. Poškodeným podľa § 446 Občianskeho zákonníka je preto v záujme zachovania ústavného princípu rovnosti a základného práva vlastníť majetok i samostatne zárobkovo činná osoba. Prirodzene, tá nárok na úrazový príplatok podľa zákona o sociálnom poistení mať nebude (nie tu povinne poisteného zamestnávateľa), avšak bude mať nárok na náhradu straty na zárobku podľa § 446 Občianskeho zákonníka vo výške úrazového príplatku (obdobne napr. rozsudok Krajského súdu v Trenčíne sp. zn. 5 Co 349/2010 z 13. decembra 2011, ktorý spomína vo svojom vyjadrení vláda).

82. Problematickou z hľadiska uplatňovania nie je ani druhá identifikovaná podmienka, a to príčina pracovnej neschopnosti. Kým úrazové poistenie pokrýva výlučne prípady pracovnej neschopnosti vzniknutej v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania, Občiansky zákonník mieri na protiprávne úkony nespádajúce nevyhnutne do sféry pracovného práva, ktorých následkom je pracovná neschopnosť spojená so stratou na zárobku. Kategóriu pracovnej neschopnosti (podobne ako kategóriu poškodeného) Občiansky zákonník v napadnutom ustanovení výslovne pomenúva, preto je z hľadiska jej príčiny žiaduce interpretovať a uplatňovať ju so zreteľom na systematické súvislosti Občianskeho zákonníka.

83. Praktickým dopadom uplatňovania § 446 Občianskeho zákonníka je však aj rozšírenie podmienok, ktoré na strane poškodeného musia byť splnené na úspešné domáhanie sa regulovaného subjektívneho práva. Nejde už iba o pracovnú neschopnosť a z nej plynúcu stratu na zárobku, ale aj o podmienky explicitne formulované zákonom o sociálnom poistení, teda existenciu nároku na náhradu príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti podľa zákona o náhrade príjmu s alternatívou existencie nároku na nemocenské z nemocenského poistenia (§ 85 zákona o sociálnom poistení).

84. Náhrada príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti podľa zákona o náhrade príjmu prichádza do úvahy iba v pracovno-právnom vzťahu, v ktorom došlo ku vzniku úrazu alebo choroby a nadväzujúcej dočasnej pracovnej neschopnosti. Poskytuje sa počas prvých desiatich dní pracovnej neschopnosti. Od jedenásteho dňa má dočasne pracovne neschopný zamestnanec nárok na nemocenské.

85. V prípade samostatne zárobkovo činných osôb vzniká nárok na nemocenské už od prvého dňa pracovnej neschopnosti, pretože tu náhrada príjmu od zamestnávateľa neprichádza do úvahy.

86. Nemožno ale vylúčiť dočasnú pracovnú neschopnosť poškodeného podľa § 446 Občianskeho zákonníka, ktorému nevznikne nárok na náhradu príjmu, ani nárok

na nemocenské. Ustálená judikatúra už napríklad uznala odškodniteľnosť straty na zárobku aj v prípade, keď poškodený v čase úrazu nepracoval, ale preukázateľne mal do zamestnania nastúpiť a len v dôsledku úrazu sa tak nestalo (rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej socialistickej republiky sp. zn. 1 Cz 47/88). Pri občianskoprávnej zodpovednosti za škodu na zdraví teda nie je nárok na náhradu za stratu na zárobku podmienený trvaním zárobkovej činnosti poškodeného v čase škodovej udalosti (úrazu); vychádza sa z možnosti poskytnúť náhradu aj vo vzťahu k zárobkovej činnosti, ktorá je v okamihu škodovej udalosti len predpokladaná a ktorej výkon by začal neskôr, nebyť škodovej udalosti (rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 25 Cdo 85/2003 z 29. júla 2004). Chýbajúca zárobková činnosť potom vo väzbe na podmienky vzniku povinného nemocenského poistenia môže mať za následok, že poškodený v čase dočasnej pracovnej neschopnosti vyvolanej poškodením zdravia nemá nárok ani na náhradu mzdy, ani na nemocenské, a tak ani na náhradu straty na zárobku.

87. Obdobne možno poukázať i na príklad samostatne zárobkovo činnnej osoby, ktorej povinné nemocenské poistenie nevzniká dňom začatia vykonávania samostatnej zárobkovej činnosti ani dňom začatia dosahovania príjmu (zárobku) z takej činnosti, ale až od 1. júla kalendárneho roka nasledujúceho po kalendárnom roku, v ktorom jej príjem zo samostatnej zárobkovej činnosti presiahol hranicu stanovenú v § 21 ods. 1 zákona o sociálnom poistení. Nadväzne nárok na nemocenské vzniká podľa § 33 ods. 1 zákona o sociálnom poistení len povinne nemocensky poistenej samostatne zárobkovo činnnej osobe. Evidentne teda reálna strata na zárobku u samostatne zárobkovo činnnej osoby nemusí byť v každom prípade nahraditeľná nemocenským a v dôsledku toho ani náhradou podľa § 446 Občianskeho zákonníka. Pritom predmetom popísanej kritiky ústavného súdu nie je fakt, že za určitých okolností samostatne zárobkovo činnná osoba nemá nárok na nemocenské, ktoré sa vypláca zo systému verejného sociálneho poistenia. Problémom je, že v dôsledku absencie nároku na nemocenské sa osoba poškodená občiansko-právnym deliktom nedomôže odškodnenia občiansko-právnej ujmy spočívajúcej v strate na zárobku. A tento dôsledok vyplýva práve z napadnutého ustanovenia, keďže nielen suma náhrady, ale aj samotný nárok na ňu sa, čo sa týka základu, posudzuje podľa všeobecných predpisov o sociálnom poistení.

88. Prvý ústavno-právne relevantný problém teda vyplýva z príkazu posudzovať samotný základ nároku na stratu na zárobku regulovaný v § 446 Občianskeho zákonníka optikou predpisov o sociálnom poistení.

Posúdenie sumy náhrady regulovanej v § 446 Občianskeho zákonníka podľa predpisov o sociálnom poistení

89. Druhá rovina použitia zákona o sociálnom poistení na prípady podľa § 446 Občianskeho zákonníka bola kľúčovou pre rozhodnutie okresného súdu prerušiť civilné sporové konanie a predložiť svoje pochybnosti ústavnému súdu na zaujatie stanoviska.

90. Úrazový príplatok sa poskytuje v sume 55 % denného vymeriavacieho základu za prvý až tretí deň dočasnej práceneschopnosti a v sume 25 % denného vymeriavacieho základu od štvrtého dňa dočasnej práceneschopnosti. Denným vymeriavacím základom je podiel súčtu vymeriavacích základov poškodeného dosiahnutých v rozhodujúcom období a počtu kalendárnych dní rozhodujúceho obdobia. Vymeriavacím základom je príjem plynúci z jeho zárobkovej činnosti okrem príjmov, ktoré nie sú predmetom dane z príjmu alebo sú od tejto dane oslobodené (§ 138 ods. 1 zákona o sociálnom poistení). Zjednodušene teda platí, že u poškodenej osoby, ktorá je zamestnancom, sa úrazový príplatok vypočítava z jej hrubého príjmu.

91. Percentuálne vyjadrené sadzby úrazového príplatku dokazujú, že osobe poškodenej civilno-právnym deliktom podľa § 446 Občianskeho zákonníka samotná náhrada v sume úrazového príplatku nepokryje reálnu stratu zárobku počas pracovnej neschopnosti (k tomu došlo aj v prípade rozhodovanom okresným súdom). Nemožno však zabúdať, že pracovná neschopnosť takého poškodeného vyvoláva i vznik náhradových nárokov vo sfére pracovného práva (náhrada príjmu podľa zákona o náhrade príjmu) a práva sociálneho zabezpečenia (nemocenské). Uvedené dve dávky sa tej istej osobe neposkytujú nikdy súčasne (body 84, 85).

92. Dôvodová správa k zákonu č. 413/2002 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov, v ktorom sa prvýkrát počítalo s úrazovým poistením ako súčasťou sociálneho poistenia, uviedla, že „poskytovaním úrazového príplatku k nemocenskému v sume 25 % denného vymeriavacieho základu sa poškodenému zabezpečí v zásade náhrada jeho netto príjmu, ktorý dosahoval pred vznikom nároku na túto dávku“. Následne dôvodová správa k zákonu o sociálnom poistení takmer identicky vysvetľovala, že „poskytovaním úrazového príplatku k náhrade príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca vo výške 62 % a k nemocenskému vo výške 25 % denného vymeriavacieho základu sa poškodenému zabezpečí v zásade náhrada jeho netto príjmu, ktorý dosahoval pred vznikom nároku na túto dávku.“ (sadzba 62 % bola neskôr znížená na 55 %, pozn.).

93. Matematicky by teda súčet 25 % náhrady príjmu a straty na zárobku v sume rovnaj úrazovému príplatku (55 %) mohol predstavovať 80 % hrubého príjmu poškodeného, ktorý dosahoval pred škodovou udalosťou, čo je približná suma tzv. čistého príjmu (hrubý príjem po odpočítaní povinných poistných plnení a preddavku na daň z príjmu). To isté by platilo o súčte 55 % nemocenského a straty na zárobku v sume úrazového príplatku (25 %). Popísaný predpoklad je ale uplatniteľný len za podmienky, že nielen suma úrazového príplatku, ale aj suma náhrady príjmu (neskôr nemocenského) sa bude vypočítavať z hrubého príjmu poškodeného dosiahnutého v rozhodnom období. Uvedená podmienka však nie je splnená. Denným vymeriavacím základom pre výpočet náhrady príjmu i nemocenského nie je hrubý denný príjem, ale suma, z ktorej sa platí poistné na nemocenské poistenie (§ 8 ods. 5 a 6 zákona o náhrade príjmu, § 55 ods. 1 zákona o sociálnom poistení). Táto suma však nemusí nevyhnutne zodpovedať hrubému príjmu, keďže má svoj horný limit. V čase škodovej udalosti prejednávanej okresným súdom (rok 2006) to bol 1,5-násobok priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky platnej v kalendárnom roku predchádzajúcom kalendárnemu roku, v ktorom sa platí poistné na nemocenské poistenie [§ 138 ods. 12 písm. b) bod 2 zákona o sociálnom poistení účinného v roku 2006], kým v súčasnosti je to 7-násobok priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky platnej v kalendárnom roku, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, v ktorom sa platí poistné na nemocenské poistenie [§ 138 ods. 6 písm. a) zákona o sociálnom poistení].

94. U samostatne zárobkovo činných osôb je dokonca vymeriavacím základom na platenie poistného na nemocenské poistenie iba polovica priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky za kalendárny rok, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, za ktorý sa platí poistné (§ 138 ods. 5 zákona o sociálnom poistení). Ich nemocenské preto s ohľadom na § 55 zákona o sociálnom poistení (denný vymeriavací základ nemocenského vychádza z vymeriavacích základov, z ktorých bolo platené poistné na nemocenské poistenie) nie je vypočítavané z ich hrubého príjmu.

95. Identita vymeriavacích základov na výpočet úrazového príplatku a náhrady príjmu či nemocenského teda nie je daná. Pri náhrade príjmu a pri nemocenskom právna úprava rátala (aj ráta) s redukovaným vymeriavacím základom. Súčet náhrady príjmu a sumy úrazového príplatku, resp. nemocenského a úrazového príplatku tak nemusí nevyhnutne v každom prípade dosahovať čistý príjem poškodeného pred vznikom škody na zdraví. Presne táto situácia nastala aj v prípade prejednávanom okresným súdom. Relatívne vysoký priemerný brutto zárobok žalobcu v čase vzniku škody (okolo 80 000 Sk) mal za následok, že náhrada príjmu vyplácaná mu zamestnávateľom, resp. suma nemocenského vyplácaného Sociálnou poisťovňou, nemohli v súčte s náhradou vypočítanou podľa § 446 Občianskeho zákonníka (úrazový príplatok) dosiahnuť jeho čistý príjem pred vznikom škody na zdraví. Rozdiel v prípade žalobcu predstavoval podľa vyčíslenia v žalobe za 47 dní pracovnej neschopnosti 65 689 Sk.

96. Pre objektivitu však ústavný súd dodáva, že (ako už bolo uvedené) v roku 2006 síce vymeriavací základ na výpočet nemocenského bol limitovaný 1,5-násobkom rozhodujúcej priemernej mesačnej mzdy, no v súčasnosti je tento limit určený ako 7-násobok priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve Slovenskej republiky platnej dva roky dozadu. V nominálnom vyjadrení to znamená, že kým v roku 2006 predstavoval spomenutý limit po prepočte 788 € mesačne (1,5-násobok priemernej mesačnej mzdy z roku 2004), pre rok 2018 je to 7-násobok sumy 912 € mesačne, teda 6 384 € mesačne. Ide o sumu, ktorú väčšina zárobkovo činných osôb neprekročí, preto u nich súčet nemocenského (náhrady príjmu) a úrazového príplatku (resp. sumy náhrady za stratu na zárobku

podľa § 446 Občianskeho zákonníka) skutočne sumu čistého zárobku pred poškodením dosiahne. Tým by sa pomerne komplikovaný model určenia sumy náhrady straty na zárobku dostal do polohy rešpektujúcej úroveň čistého zárobku dosahovaného poškodeným pred vznikom ujmy na zdraví.

97. Pre ďalšie hodnotenie a rozhodnutie ústavného súdu sú však v tejto súvislosti podstatné dve skutočnosti.

98. Po prvé, podstatou konania o návrhu okresného súdu je kontrola ústavnosti vyznačujúca sa konkrétnosťou. Všeobecný súd sa s návrhom podľa čl. 144 ods. 2 ústavy na ústavný súd obracia preto, lebo je presvedčený o nesúlade právnej normy, ktorú má v konkrétnej veci aplikovať, s normou vyššej právnej sily, a zároveň je presvedčený, že v prípade vyslovenia nesúlady spochybnenej právnej normy bude pred ním vedený spor rozsúdený odlišne v porovnaní s kritizovaným právnym stavom. Rozhodnutie ústavného súdu v takomto konaní podľa čl. 125 ods. 1 ústavy musí dominantne smerovať k okolnostiam (právnej stránke) prípadu, ktoré pochybnosti ústavného významu na strane navrhovateľa vyvolali. Funkčnou podstatou návrhového oprávnenia všeobecného súdu je totiž účinná pomoc ústavného súdu takémuto navrhovateľovi prostredníctvom vyriešenia prejudícia ústavno-právnej povahy (PL. ÚS 1/2018).

99. V sporovom konaní, z ktorého vzišiel návrh okresného súdu, sa žalobca (poškodený) domáha náhrady za stratu na zárobku, ku ktorej malo dôjsť vo februári, marci a apríli 2006. Je prirodzené, že okresný súd nároky, ktoré v tom čase vznikli, musí právne posudzovať optikou vtedy účinnej právnej úpravy. Ak teda ústavný súd má okresnému súdu byť nápomocný, je nevyhnutné, aby napadnuté ustanovenie posudzoval aj so zreteľom na platnú súvisiacu právnu úpravu nemocenského a náhrady príjmu v roku 2006.

100. Napadnuté ustanovenie malo v tom čase znenie identické s tým súčasným. Avšak suma nemocenského (i náhrady príjmu) by v okolnostiach jeho prípadu bola na základe v súčasnosti účinného právneho stavu vyššia. Vymeriavací základ pre výpočet týchto nárokov v tom čase vychádzal z 1,5-násobku priemernej mesačnej mzdy v národnom

hospodárstve, a práve preto žalobca, hoci jeho čistý priemerný mesačný zárobok bol na tú dobu relatívne vysoký (približne 61 000 Sk), mal nárok na nemocenské (náhradu príjmu) v takej nízkej sume, že táto spolu s náhradou za stratu na zárobku nedosiahla sumu jeho čistého zárobku pred škodovou udalosťou (bod 95). Z uvedeného by sa mohlo javiť, že ústavný problém v konečnom dôsledku spôsobujú zákonné limity vymeriavacieho základu na platenie poistného na nemocenské poistenie, ktorý zároveň predstavuje vymeriavací základ pre výpočet nemocenského. Ide však len o zdanie.

101. Nemocenské je dávkou z verejného sociálneho poistenia, ktoré nie je postavené na princípe plnej kompenzácie ujmy vzniknutej sociálnou udalosťou, keďže vychádza z priebežne financovaného poistného systému založeného na kombinácii princípov zásluhovosti i solidarity. Je teda konkrétnym stvárnením primeraného hmotného zabezpečenia osoby postihnutej práceneschopnosťou tak, ako to má na mysli čl. 39 ods. 1 ústavy. Skutočným problémom je práve napadnuté ustanovenie, ktoré prikazuje, aby sa subjekty civilného záväzkovo-právneho vzťahu vzniknutého zo spôsobenej straty na zárobku (udalosť škodová, nie sociálna), a v prípade sporu týchto subjektov aj všeobecný súd, riadili výpočtom stanoveným pre dávku poskytovanú zo systému verejného sociálneho poistenia. Napadnuté ustanovenie tým súkromno-právny vzťah, ktorého podstatou je rovné postavenie jeho subjektov a tejto rovnosti zodpovedajúca požiadavka na rozsah plnenia záväzku, vystavuje riziku zmien, ku ktorým vo sfére právnej regulácie verejného sociálneho poistenia dochádza s pomerne vysokou frekvenciou. Tieto zmeny sledujú rozmanité ciele súvisiace s verejnými záujmami v oblasti sociálneho zabezpečenia, ktoré nemôžu zohľadňovať hodnoty a zásady typické pre sféru fungovania právnych vzťahov súkromno-právnej povahy.

102. No i v prípade posudzovania súvisiacej právnej úpravy de lege lata bez zreteľa na právny stav v roku 2006 ústavný súd konštatuje, že jej zmeny od toho obdobia ústavnoprávne napätie neodstránili.

103. Druhým, veľmi dôležitým determinantom v analyzovaných súvislostiach, je totiž fakt, že náhrada škody spočívajúca v náhrade za stratu na zárobku nie je podľa § 9

ods. 2 písm. i) bodu 1 zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmu v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o dani z príjmu“) oslobodená od dane.

104. Nahrádzanie straty na zárobku bolo pred rokom 2004 založené na dorovnávaní poskytnutého nemocenského do sumy priemerného mesačného zárobku pred poškodením zdravia, teda do výšky tzv. hrubého príjmu. Logicky preto náhrada za stratu na zárobku nadväzne podliehala dani z príjmu. Od roku 2004 sa však zákonodarca podľa dôvodovej správy snaží nahrádzať zárobkovú stratu do sumy tzv. čistého príjmu (tak to vysvetľujú citované dôvodové správy). Od dane však naďalej nie je oslobodená, čo je pochopiteľné vzhľadom na to, že náhrada straty na zárobku je (na rozdiel od dávok sociálneho poistenia) vyjadrením hospodárskej výkonnosti poškodeného ako materiálneho predmetu dane z príjmov.

105. Podľa § 9 ods. 2 písm. i) bodu 1 zákona o dani z príjmu v znení účinnom do 31. decembra 2012 od dane sú oslobodené aj prijaté náhrady škôd, náhrady nemajetkovej ujmy, plnenia poskytované na odstránenie alebo zmiernenie následkov mimoriadnej udalosti, plnenia z poistenia majetku a plnenia z poistenia zodpovednosti za škodu okrem platieb prijatých ako náhrada za stratu zdaniteľného príjmu, ak nejde o stratu príjmu zabezpečenú dávkami alebo príplatkami podľa písmen a) a c) (sem patria aj dávky z úrazového poistenia, ku ktorým však náhrada podľa § 446 Občianskeho zákonníka nepatrí, pozn.).

106. Podľa § 9 ods. 2 písm. i) bodu 1 zákona o dani z príjmu v znení účinnom od 1. januára 2013 od dane sú oslobodené aj prijaté náhrady škôd, náhrady nemajetkovej ujmy, plnenia poskytované na odstránenie alebo zmiernenie následkov mimoriadnej udalosti, plnenia z poistenia majetku a plnenia z poistenia zodpovednosti za škodu okrem platieb prijatých ako náhrada za stratu zdaniteľného príjmu, ak nejde o stratu príjmu zabezpečenú dávkami alebo príplatkami podľa písmen a) a c), alebo ak nejde o plnenia poskytované poisťovňou daňovníkovi v dôsledku úrazu, ak má viac ako 40 %-ný pokles schopnosti vykonávať doterajšiu činnosť, najviac do výšky sumy podľa § 11 ods. 2 písm. a),

príčom ak takto vymedzené plnenia presiahnu sumu podľa § 11 ods. 2 písm. a), do základu dane sa zahrnú len plnenia nad takto ustanovenú sumu.

107. K účinnému zneniu citovaného ustanovenia ústavný súd poznamenáva, že výnimka z oslobodenia od dane má na mysli náhradu za stratu na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti podľa § 447 Občianskeho zákonníka, nie náhradu za stratu na zárobku počas dočasnej práceneschopnosti podľa § 446 Občianskeho zákonníka. Totiž podľa odôvodnenia pozmeňujúceho návrhu k návrhu zákona č. 395/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, *„z dôvodu zabezpečenia rovnakého posudzovania úrazových rent resp. náhrad za stratu na zárobku sa navrhuje obmedziť aj okruh osôb, ktorým by mal byť takýto príjem oslobodený a to len pre osoby, ktoré majú viac ako 40 %-ný pokles schopnosti vykonávať doterajšiu činnosť, podobne ako je to ustanovené pri podmienkach nároku na úrazovú rentu podľa § 88 ods. 1 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení“*.

108. Rovnako z náhrady za zárobkovú stratu počas pracovnej neschopnosti je poškodený povinný platiť poistné na zdravotné poistenie [pozri súvislosť § 10b ods. 1 písm. d), § 11 ods. 2 a § 13 ods. 3 zákona č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov].

109. Daňovo-odvodové aspekty náhrady za stratu na zárobku počas práceneschopnosti teda poukazujú aj na ďalší ústavne významný problém plynúci z konceptu napadnutého ustanovenia. Úrazový príplatok podľa zákona o sociálnom poistení je podľa § 9 ods. 2 písm. a) zákona o dani z príjmu oslobodený od dane, a preto skutočne platí stanovisko Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky zo 16. decembra 2016, ktoré cituje vláda na strane 6 svojho vyjadrenia, podľa ktorého *„náhrada príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca alebo dávka nemocenské sa úrazovou dávkou – úrazovým príplatkom, v zásade nadstaví*

do úrovne príjmu, ktorý zamestnanec dosahoval pred pracovným úrazom...“. Avšak náhrada straty na zárobku podľa § 446 Občianskeho zákonníka poskytovaná v sume úrazového príplatku už oslobodeniu od dane z príjmu zásadne nepodlieha, zdaňuje sa ako tzv. ostatný príjem podľa § 8 zákona o dani z príjmu a prijímateľ je z neho povinný platiť aj poistné na verejné zdravotné poistenie. Vo výsledku to znamená, že ani dosiahnutie čistého príjmu poškodeného pred vznikom straty na zárobku podľa § 446 Občianskeho zákonníka v podobe súčtu nemocenského (náhrady príjmu) a náhrady za stratu na zárobku (bod 96) nezabezpečí poškodenému zvýšenie majetkovej podstaty v rozsahu, ktorý by bolo dôvodné očakávať, ak by k škode vyvolanej protiprávnym konaním nedošlo. Navyše je takto vyvrátená argumentácia z dôvodovej správy o potrebe „zosúladiť nároky podľa § 446 až 448... v súlade so zákonom o sociálnom poistení“.

110. Národná rada vo svojom vyjadrení naznačuje preklnuteľnosť popísaných nedostatkov použitím ústavne konformného výkladu. Uvádza, že *„vyplatenie náhrady za stratu na zárobku poisťovňou ale odporcu nezbavuje povinnosti uhradiť poškodenému rozdiel medzi náhradou za stratu na zárobku (plus dávky nemocenského poistenia) a priemerným zárobkom poškodeného. Práve tento rozdiel je možné považovať za ušlý zisk poškodeného v zmysle § 442 ods. 1 Občianskeho zákonníka.“*. Strata na zárobku je majetkovou ujmom plynúcou zo zníženia zárobku počas pracovnej neschopnosti v dôsledku ujmy na zdraví. Ústavný súd odkazuje na súdnu prax, podľa ktorej strata na zárobku predstavuje osobitnú kategóriu škody, ktorú nie je možné z hľadiska platnej právnej úpravy podradiť pod pojem skutočnej alebo inej škody, obsiahnutý v ustanovení § 442 Občianskeho zákonníka (rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej socialistickej republiky sp. zn. 1 Cz 47/88, obdobne aj rozhodnutie najvyššieho súdu sp. zn. 2 Cdo 32/02 citované vo vyjadrení vlády). Okrem toho pripustením výkladu naznačovaného národnou radou, ktorý vychádza z predpokladu, že po uspokojení uplatneného nároku na náhradu straty na zárobku v rozsahu podľa § 446 Občianskeho zákonníka je možné neuspokojený zvyšok tohto nároku (do výšky priemerného mesačného zárobku pred vznikom ujmy) pokryť použitím § 442 ods. 1 Občianskeho zákonníka, by došlo zo strany konajúceho všeobecného súdu k rozhodnutiu odporujúcemu § 446 Občianskeho zákonníka. V tomto ustanovení totiž zákonodarca zaviedol jednoznačné pravidlo – suma náhrady straty na zárobku počas

pracovnej neschopnosti musí zodpovedať sume úrazového príplatku podľa predpisov o sociálnom poistení. Pri súčasnom použití § 442 ods. 1 Občianskeho zákonníka na prípadný neuspokojený zvyšok uplatneného nároku by tak § 446 Občianskeho zákonníka v podstate stratil svoj význam a direktíva z neho vyplývajúca by sa stala neuplatniteľnou. Takto by sa všeobecný súd vymkol spod ústavne predpísanej viazanosti zákonom (čl. 144 ods. 1 ústavy).

111. Obdobne k ďalšiemu argumentu národnej rady, podľa ktorého *„je potrebné považovať ustanovenie § 445 Občianskeho zákonníka za samostatné a zároveň postačujúce pre taký výklad (bez pomoci ďalších ustanovení), na základe ktorého môže súd určiť stratu na zárobku v takej výške, ktorá zodpovedá rozdielu medzi dávkami nemocenského poistenia a priemerného zárobku poškodeného“*, ústavný súd zdôrazňuje, že § 445 Občianskeho zákonníka neponúka právny základ pre určenie sumy náhrady straty na zárobku. Vyjadruje iba príkaz, aby sa pri jej určovaní vychádzalo z priemerného zárobku poškodeného, ktorý pred poškodením dosahoval. Tomu neodporuje koncept § 446 Občianskeho zákonníka, pretože suma úrazového príplatku sa odvíja od denného vymeriavacieho základu, ktorý zárobok dotknutej osoby dosahovaný pred poškodením nepochybne zohľadňuje, hoci iba v miere 55 %. Napadnuté ustanovenie je preto skutočne iba konkretizáciou § 445 Občianskeho zákonníka na tie straty na zárobku, ktoré vznikli počas trvania pracovnej neschopnosti. Konajúci všeobecný súd sa o § 445 Občianskeho zákonníka nemôže oprieť pri dorovnaní straty priznávanej podľa § 446 Občianskeho zákonníka, lebo by tým nerešpektoval limit vyjadrený v napadnutom ustanovení.

112. Ústavný súd na podklade rekapitulovaných analýz dospel k záveru, že pôvodný zámer zákonodarcu zabezpečiť poškodenému prostredníctvom súčtu nárokov patriacich v dôsledku straty na zárobku pri pracovnej neschopnosti dosiahnutie čistého príjmu pred škodovej udalosti (bod 92) nenachádza u poškodených podľa § 446 Občianskeho zákonníka zodpovedajúci odraz v právnej úprave. Strata na zárobku počas pracovnej neschopnosti tiež podlieha daňovo-odvodovým povinnostiam. Preto nemožno vyhodnotiť argumenty obsiahnuté v citovaných dôvodových správach ako spôsobilé vyvrátiť zdôvodnenie okresného súdu poukazujúce na popretie *„princípu náhrady skutočnej majetkovej škody poškodeného“*.

113. Ústavný súd v rámci prieskumu napadnutého ustanovenia neidentifikoval žiaden prvok, ktorý by obmedzenie náhrady za stratu na zárobku ústavno-právne legitimizoval. Názor plynúci z dôvodovej správy, podľa ktorého regulácia náhrad škôd na zdraví podľa Občianskeho zákonníka „je obdobná ako pri pracovných úrazoch“, už ústavný súd vyvrátil (body 69 až 72). Pracovný úraz vyvolávajúci práceneschopnosť je sociálna udalosť nevyžadujúca prvok protiprávnosti, ujma na zdraví ústiaca do práceneschopnosti podľa Občianskeho zákonníka je škodová udalosť spôsobená protiprávnym konaním škodcu. Okrem toho nemožno zabúdať na skutočnosť, že istú podobu kompenzácie negatívnych dôsledkov pracovných úrazov či chorôb z povolania možno identifikovať už v existujúcom pracovnoprávnom vzťahu, ktorý apriórne zahŕňa množstvo čiastkových práv zamestnanca voči zamestnávateľovi cielených na elimináciu nebezpečenstva vzniku pracovného úrazu, ako aj na zvýhodňovanie prác so zvýšeným rizikom vzniku pracovného úrazu alebo choroby z povolania. K nim napríklad patria inštitút ochrany práce (šiesta časť Zákonníka práce), komplex povinností zamestnávateľa na úseku bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci (zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a nadväzujúce vykonávacie predpisy), práva plynúce z povinnosti zamestnávateľa realizovať sociálnu politiku (siedma časť Zákonníka práce), exaktné pravidlá výnimočného nariad'ovania práce nadčas pri výkone rizikových prác (§ 97 ods. 11 Zákonníka práce), ale aj mzdové zvýhodnenia pri nadčasových rizikových prácach (§ 121 ods. 1 Zákonníka práce) a pri nočných rizikových prácach (§ 123 ods. 1 Zákonníka práce) či osobitné mzdové nároky zamestnancov za sťažený výkon práce (§ 124 Zákonníka práce). Všetky ako príklad uvedené faktory stavajú poškodenie zdravia a z neho plynúce nároky v rámci pracovnoprávneho vzťahu do svetla diametrálne odlišného v porovnaní s nárokmi veriteľa ako subjektu civilného záväzkovo-právneho vzťahu vzniknutého protiprávnym škodovým konaním. Preto nemožno akceptovať ani pripomienku vlády, podľa ktorej sa napadnutým ustanovením „zamedzilo..., aby nedochádzalo k neodôvodnenej diskriminácii osôb pri kompenzovaní strát v súvislosti s poškodením zdravia“.

114. Ďalší náznak zdôvodnenia plynúci z dôvodovej správy, podľa ktorého kritizovaná právna úprava reaguje na podnety „zo strany poisťovateľov, ktorí uhrádzajú tieto náhrady titulom zákonného poistenia zo zodpovednosti za škody pri dopravných nehodách a odporúčajú - ustanoviť rovnaký spôsob ako pri pracovných úrazoch“, je podľa názoru ústavného súdu irelevantný. Právno-realizačné zjednotenie rozsahu uspokojovania viacerých druhov náhradových nárokov (pracovné úrazy, iné ujmy na zdraví) je akceptovateľným dôvodom právnej úpravy, neplatí to však v prípade, ak sa unifikácia presadí právnou úpravou, ktorá negatívne dopadá na základné právo oprávnených (poškodených) a súčasne nesleduje žiaden ďalší cieľ spôsobilý ju legitimizovať.

115. Výsledkom napadnutého ustanovenia je, že posúdenie nároku na náhradu straty na zárobku počas pracovnej neschopnosti poškodeného i jej sumy podľa právnej úpravy úrazového príplatku nerešpektuje požiadavku, aby tento nárok bol uspokojovaný v súlade s princípom plnej náhrady skutočnej majetkovej škody, teda sumy, ktorú by poškodený dosiahol nebyť pracovnej neschopnosti vyplývajúcej z poškodenia jeho zdravia protiprávnym konaním (bod 48). Navyše, s ohľadom na príkaz posudzovať i základ nároku podľa § 446 Občianskeho zákonníka kritériami platnými pre úrazový príplatok je reálnou eventualita, že u osôb spôsobilých preukázať reálnu možnosť dosahovania zárobku počas vzniknutej práceneschopnosti, avšak nemajúcich nárok na nemocenské či náhradu príjmu, nebude možné náhradu zárobkovej straty priznať (body 86 a 87). Z ústavno-právneho hľadiska to znamená, že prostredníctvom § 446 Občianskeho zákonníka zákonodarca použil nástroje formujúce podobu základného práva zaručeného čl. 39 ods. 1 ústavy a odstraňujúce negatívne dôsledky sociálnej udalosti na účel ochrany základného práva podľa čl. 20 ods. 1 ústavy tak, že nerešpektoval požiadavku dôslednosti a úplnosti ochrany základného práva vlastniť majetok zaručeného osobe postihnutej protiprávnym konaním (škodovou udalosťou). Preto § 446 Občianskeho zákonníka nie je v súlade s čl. 20 ods. 1 ústavy (výrok tohto nálezu).

V.

Meritórny prieskum (čl. 12 ods. 1 ústavy)

116. Podľa čl. 12 ods. 1 ústavy sú ľudia slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach...

117. Ústavný súd už judikoval, že v konkrétnom prípade nemožno interpretovať a uplatniť čl. 12 ods. 1 prvú vetu ústavy izolovane, t. j. minimálne bez spojenia s čl. 12 ods. 2 ústavy, ktoré je jeho všeobecným pozitívno-právnym vyjadrením formulujúcim vo vzťahu ku všetkým orgánom verejnej moci konkrétny právne relevantný zákaz (zákaz diskriminácie – čl. 12 ods. 2 druhá veta ústavy; PL. ÚS 16/08).

118. Podľa čl. 12 ods. 2 ústavy základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať.

119. Z čl. 12 ods. 2 ústavy vyplýva subjektívne právo každého, aby nemohol byť diskriminovaný z dôvodov vymenovaných v tomto ustanovení. Ústavný súd sa vo svojej judikatúre (PL. ÚS 10/04, PL. ÚS 13/09) priklonil k rozhodovacej praxi ESLP, v ktorej sa postupom času ustálil test slúžiaci posudzovaniu zákazu diskriminácie. Test nachádza odpovede na túto množinu otázok:

a) či došlo k vyčleneniu porovnateľného jednotlivca alebo skupiny hlavne vo väzbe alebo v spojitosti s výkonom základných práv a slobôd,

b) či sa tak udialo na základe kvalifikovaného kritéria alebo podobného neospravedlňiteľného dôvodu,

c) pričom vyčlenenie je na príťaž jednotlivcovi alebo skupine a

d) uvedené vyčlenenie nemožno ospravedlniť, pretože buď absentuje dôvod ospravedlnenia (verejný, legitímny záujem), alebo ide o neprimeraný, neproporcionálny zásah.

120. Pri zaujatí stanoviska k prvým dvom krokom testu ústavný súd odkazuje na časť odôvodnenia tohto nálezu, v ktorej ústavný súd vysvetlil dôvod rozporu napadnutej právnej úpravy so základným právom vlastníť majetok. Za vhodné však považuje doplniť niekoľko vysvetlení k aspektu porovnateľnosti.

121. Právna regulácia náhrady ujmy je veľmi rozmanitá, a tak by sa mohlo zdať, že i § 446 Občianskeho zákonníka túto prirodzenú heterogenitu dotvára. Rozmanitosť podoby regulácie nárokov nahrádzajúcich vzniknuté ujmy je však dominantne určovaná druhom ujmy (škody), ku ktorej došlo. Rovnako je významným rozlišovacím kritériom príčina vzniku škody (protiprávne konanie, objektívny protiprávny stav). Ústavný súd už upozornil, že v prípade preskúmaného ustanovenia ide síce o kompenzáciu dôsledkov ujmy na zdraví (ktorá nie je presne kvantifikovateľná), avšak predstavuje čiastkový nárok založený na strate na zárobku, teda na výpadku očakávaných majetkových príjmov, a to v období presne časovo ohraničenom (na rozdiel od straty na zárobku po skončení pracovnej neschopnosti podľa § 447 Občianskeho zákonníka). Náhradová kategória podľa § 446 Občianskeho zákonníka sa tak zaraďuje do širšej skupiny nárokov vzniknutých z titulu majetkovej ujmy vyvolanej protiprávnym konaním identifikovateľného škodcu. Toto protiprávne konanie súčasne spadá do sféry občiansko-právnej regulácie založenej na požiadavke náhrady skutočnej majetkovej ujmy (body 41 a 42). Povaha straty na zárobku normovanej v napadnutom ustanovení tak bezpochyby poškodeného stavia do právnej pozície porovnateľnej so subjektmi poškodenými na majetku protiprávnym konaním škodcu, ktorým občiansko-právna úprava garantuje náhradu skutočnej škody i ušlého zisku (§ 442 ods. 1 Občianskeho zákonníka), teda v podstate plnú kompenzáciu majetkového znevýhodnenia vyvolaného deliktuálnym správaním.

122. Napadnutým ustanovením preto dochádza k vyčleneniu porovnateľnej skupiny v spojitosti s výkonom základného práva vlastniť majetok. Deje sa tak na základe kritéria, ktoré čl. 12 ods. 2 ústavy kvalifikuje ako zakázané, a to na základe majetku. Nárok na náhradu za stratu na zárobku, ktorá vznikla v období práceneschopnosti, je druhovo určeným komponentom majetkovej podstaty, ktorý jeho nositeľov vyčleňuje oproti ostatným poškodeným občiansko-právnu škodou na majetku. V prípadoch ostatných kvantifikovateľných majetkových škôd spôsobených protiprávnym konaním škodcu a súčasne spadajúcich do sféry občiansko-právnej regulácie garantuje zákonodarca náhradu škody príkazom podľa § 442 ods. 1 Občianskeho zákonníka (uhrádza sa skutočná škoda a ušlý zisk). Napadnutá právna úprava však nie je prejavom snahy o nahradenie skutočného

zníženia majetkovej podstaty poškodených, ku ktorej došlo v dôsledku výpadku zárobku (bod 48). Práve naopak, poškodenému voči škodcovi priznáva náhradu utrpenej straty na zárobku len v sume zodpovedajúcej dávke, ktorá vzhľadom na pôvod v systéme verejného sociálneho poistenia spôsobom svojho výpočtu negarantuje kvantitu spôsobilú dorovnať ostatné príjmy plynúce pri práceneschopnosti (nemocenské, náhrada príjmu) do sumy zárobku dosahovaného pred vznikom pracovnej neschopnosti. Príjem koncipovaný ako náhrada za stratu na zárobku je daňovou reguláciou zaradený do kategórie zdaniteľných príjmov, a tak finálny čistý náhradový príjem poškodeného nepokryje čistý zárobok dosahovaný pred vznikom pracovnej neschopnosti.

123. Kladná odpoveď na tretiu otázku je najlepšie ilustrovateľná na kauze prejednáwanej okresným súdom, z ktorej návrh na začatie konania pred ústavným súdom vzišiel. Konkrétny poškodený (žalobca) v dôsledku aplikácie kritizovaného pravidla nemá nárok na náhradu v rozsahu zabezpečujúcom náhradu skutočného strateného zárobku, a tým ani na reálnu kompenzáciu majetkového poškodenia spôsobeného protiprávnym konaním. Zákonodarca tak prostredníctvom napadnutého ustanovenia odopiera základnému právu (čl. 20 ods. 1 ústavy) dotknutých poškodených ochranu v kvalite a rozsahu, ktorý by bol spôsobilý zabezpečiť odstránenie negatívnych následkov protiprávneho konania. Táto právna úprava je preto na príťaž regulovanej skupine poškodených.

124. Napokon, aj štvrtý krok diskriminačného testu je podľa názoru ústavného súdu naplnený, pretože zákonodarca do základného práva vlastníť majetok u adresátov napadnutého ustanovenia zasiahol bez ospravedlniteľného dôvodu. Zo samotnej právnej úpravy len ťažko možno identifikovať dôvody odkazu na použitie pravidiel o úrazovom príplatku v prípadoch náhrady za stratu na zárobku podľa § 446 Občianskeho zákonníka. Argument o potrebe zosúladenia občiansko-právneho režimu náhrady zárobkovej straty a režimu odškodňovania pracovných úrazov plynúci z dôvodovej správy i z vyjadrenia vlády je nedôvodný. Ústavný súd to vysvetlil práve v pasážach akcentujúcich potrebu rozlišovania straty na zárobku spôsobenej pracovným úrazom na jednej strane a straty na zárobku vyvolanej v režime občianskeho práva protiprávnym konaním. V prvom prípade ide o sociálnu udalosť, kým v druhom okruhu o protiprávny úkon majúci za následok ujmu

(stratu). Popísaná distinkcia sa potom logicky prejavuje v inštitucionálnom zabezpečení nárokov na náhradu ujmy z pracovných úrazov prostredníctvom verejného sociálneho poistenia garantujúceho základné právo podľa čl. 39 ods. 1 ústavy, kým odškodnenie straty na zárobku podľa napadnutého ustanovenia je objektom záväzkovo-právneho vzťahu vzniknutého medzi veriteľom (poškodeným) a dlžníkom (škodcom) v dôsledku protiprávneho konania škodcu, pričom spôsobenie takejto straty na zárobku vzťahu kreuje legitímnu nádej poškodeného významnú z pohľadu jeho základného práva vlastniť majetok.

125. Neporovnateľnosť poškodených pracovnými úrazmi a poškodených podľa § 446 Občianskeho zákonníka plynie aj z daňovo-odvodového náhľadu na problematiku. Zamestnanec poškodený pracovným úrazom má v prípade pracovnej neschopnosti nárok na náhradu príjmu, resp. nemocenské, ktoré sú od dane z príjmu oslobodené, ako aj na úrazový príplatok, ktorý je taktiež podľa § 9 ods. 2 písm. a) zákona o dani z príjmu od dane oslobodený. Poškodený podľa § 446 Občianskeho zákonníka má nárok na nemocenské (ak je zamestnaný alternatívne, aj na náhradu príjmu) oslobodené od dane z príjmu a na náhradu zárobkovej straty v sume úrazového príplatku, ktorá je predmetom dane i povinného poistného na verejné zdravotné poistenie. Uvedené hľadisko dotvára obraz neporovnateľnosti oboch kategórií, a preto argument o potrebe zosúladenia uspokojovania týchto dvoch okruhov náhradových nárokov je nedôvodný.

126. Ospravedliteľný dôvod nespočíva ani v požiadavke prednesenej poisťovňami poskytujúcimi na komerčnej báze poistenie zodpovednosti za škodu (predovšetkým tú, ktorá je spôsobená používaním motorového vozidla), podľa ktorej sa odškodňovanie má riadiť rovnakými pravidlami, ako je to pri pracovných úrazoch. Za týmto zdôvodnením možno cítiť celkom prirodzenú snahu komerčných poisťovateľov optimalizovať svoj zisk. Zákonodarca je však povinný zachovať spravodlivú rovnováhu pri poskytovaní ochrany tomuto záujmu poisťovní na jednej strane a pri ochrane poskytovanej záujmu osoby poškodenej protiprávnym správaním poistenca na strane druhej. V prípade preskúmvanej právnej úpravy túto povinnosť zákonodarca nesplnil mierou, ktorú ústavné princípy vyžadujú, preto bolo potrebné vysloviť nesúlad § 446 Občianskeho zákonníka aj s čl. 12 ods. 1 ústavy tak, ako to je uvedené vo výroku tohto nálezu.

V.

Záver

127. Napadnuté ustanovenie zavádza do právno-realizačnej praxe veľmi atypický prvok použitia viacerých verejno-poistných pravidiel zabezpečovania primeraného hmotného zabezpečenia osoby postihnutej sociálnou udalosťou na záväzkovo-právne vzťahy medzi subjektmi súkromného práva založené vznikom škody spôsobenej protiprávnym konaním. Prostredníctvom zásad definujúcich podstatu a obsahovú náplň základného práva na primerané hmotné zabezpečenie pri nespôsobilosti na prácu sa takto zákonodarca odhodlal poskytnúť ochranu základnému právu vlastníť majetok u osoby poškodenej majetkovou škodou (stratou na zárobku) spôsobenou protiprávnym konaním.

128. Ústavný súd samotný tento prístup zákonodarcu nepovažuje za ústavne rizikový, pretože spadá do širokého priestoru, ktorým zákonodarca pri realizácii svojich zámerov vo sfére politiky disponuje.

129. Podrobná analýza dopadov modelu zavedeného prostredníctvom § 446 Občianskeho zákonníka však odhalila závažné ústavno-právne dôsledky. Ide predovšetkým o popretie základného princípu súkromného práva – princípu náhrady skutočnej majetkovej škody v plnej výške. Ústavný súd nezabúda, že ide o princíp súkromného práva, nie o neobmedziteľnú a absolútne platnú požiadavku ústavno-právnej povahy. Aj tento princíp však nadobúda konštitucionálny význam, ak povaha majetkovej škody umožňuje objektivizovať jej rozsah a ak je spravodlivé od škodcu požadovať plnú náhradu škody. Spravodlivosť sa v posudzovanej veci spája s požiadavkou nastolenia rovného postavenia subjektov záväzkovo-právneho vzťahu vzniknutého škodou vyvolanou protiprávnym konaním.

130. Strata na zárobku podľa § 446 Občianskeho zákonníka je vzhľadom na svoju vecnú i časovú ohraničenosť objektivizovateľná v miere umožňujúcej použiť princíp spomenutý v predchádzajúcom odseku. A je takisto výsledkom protiprávneho správania škodcu, ktorý sa následne stáva dlžníkom vo vzniknutom záväzkovo-právnom vzťahu; cieľom dlžníkovej právnej povinnosti splniť dlh je odstránenie znevýhodnenia vlastníckej

sféry veriteľa spôsobenej protiprávnym konaním dlžníka. Kumulácia oboch uvedených faktorov odôvodňuje záver, podľa ktorého v záujme poskytnutia ochrany základnému právu poškodeného vlastníť majetok musí normatívna regulácia prípadov podľa § 446 Občianskeho zákonníka účinne zabezpečovať dorovnanie príjmu poškodeného do sumy, ktorú by bez vzniku škody zarobil. Napadnutá právna norma však svojou blanketou otvára priestor pre aplikáciu vzájomne prepojeného systému účinných právnych pravidiel (právo sociálneho poistenia, daňové právo), ktorý náhradu straty na zárobku v občiansko-právnom vzťahu poškodenému v plnej výške negarantuje, a to bez ústavne prijateľného dôvodu. Preto § 446 Občianskeho zákonníka nedovoľuje poškodzovať vlastnícke právo poškodeného, ktorého predmetom je legitímna nádej v podobe pohľadávky na náhradu straty na zárobku voči škodcovi. Ocítá sa tak v nesúlade s čl. 20 ods. 1 ústavy.

131. Veritelia (poškodení) zo záväzkovo-právneho vzťahu vzniknutého naplnením hypotézy právnej normy zakotvenej v § 446 Občianskeho zákonníka sú zároveň znevýhodnení voči iným veriteľom záväzkovo-právnych vzťahov založených majetkovou škodou vyvolanou protiprávnym úkonom, ktorej rozsah je dostatočne objektivizovateľný. Právna úprava nárokov na náhradu ujmy u týchto iných veriteľov je prejavom úsilia zákonodarcu odstrániť ujmu spôsobenú protiprávnym konaním v plnej výške. Napadnuté ustanovenie sa však popísanou ambíciou normotvorcu nevyznačuje. Má totiž za následok, že poškodeným, ktorí počas pracovnej neschopnosti nemajú nárok na náhradu príjmu, resp. nemocenské, neumožňuje domôcť sa akejkolvek náhrady vzniknutej zárobkovej straty. Ostatným dotknutým poškodeným zasa garantuje náhradu straty na zárobku len v redukovanej výške, a to buď následkom uplatnenia daňovo-odvodových predpisov, alebo aj z dôvodu spojenia s pravidlami verejného sociálneho poistenia, ktoré pri regulácii zodpovedajúcich vymeriavacích základov dávok nemocenského poistenia celkom prirodzene nie sú nastavené tak, aby poškodenému počas práceneschopnosti zaistili príjem dosahujúci spolu s náhradou podľa § 446 Občianskeho zákonníka disponibilný príjem pred škodovej udalosti.

132. Dochádza tak vyčleneniu (znevýhodneniu) poškodených podľa § 446 Občianskeho zákonníka zo skupiny ostatných porovnateľných majetkovo poškodených

v dôsledku civilno-právneho deliktu, a to bez ospravedlniteľného dôvodu. Napadnutá právna úprava je preto v rozpore s ústavným princípom rovnosti podľa čl. 12 ods. 1 ústavy.

133. Nad rámec odôvodnenia svojho rozhodnutia o návrhu navrhovateľa si ústavný súd dovoľuje upriamiť pozornosť zákonodarcu aj na ďalšie majetkové práva regulované v Občianskom zákonníku a prameniace v spôsobe ujmy na zdraví protiprávnym konaním. Ústavný súd odporúča zákonodarcovi riešiť uvedenú problematiku v duchu požiadaviek základného práva vlastníť majetok formulovaných v dôvodoch tohto nálezu.

VI.

134. Podľa čl. 125 ods. 3 ústavy dňom vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky stráca § 446 Občianskeho zákonníka účinnosť. Ak národná rada neuvedie toto ustanovenie do súladu s ústavou, stráca po šiestich mesiacoch od vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky platnosť.

135. Podľa § 32 ods. 1 zákona o ústavnom súde k odôvodneniu tohto rozhodnutia pripája odlišné stanovisko sudkyňa Ľudmila Gajdošíková.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 10. októbra 2018